

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
Факультет іноземних мов
кафедра англійської мови

**Використання предметно-мовного інтегрованого навчання для
формування лексичної компетентності у галузі ІТ учнів старших класів на
уроках англійської мови в ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти - другий (магістерський)

Виконав:

студент 2 курсу, 612 групи

Никифорук Павло Павлович

Керівник:

Кандидат філологічних наук,
асистент Батринчук З.Р.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №

від „ ”_грудня_ 2023 р.

зав. кафедри _____ проф. Єсипенко Н.Г.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ	
1.1. Сутність методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL).....	10
1.2. Види предметно-мовного інтегрованого навчання та їх характеристика.....	14
1.3.Ключові компоненти предметно-мовного інтегрованого навчання: content, communication, cognition, culture.....	17
1.4. Сучасні дослідження особливостей застосування методики CLIL у ЗЗСО.....	21
Висновки до розділу 1.....	25
 РОЗДІЛ II	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 9го КЛАСУ ЗЗСО АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ІТ-СФЕРІ	
2.1. Вікові та психолого-педагогічні особливості навчання учнів старших класів.....	26
2.2. Програмні вимоги до лексичної компетентності учнів 9го класу.....	33
2.3. Відбір навчального матеріалу для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ.....	38
2.4. Комплекс вправ для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ.....	43
Висновки до розділу 2.....	52

РОЗДІЛ ІІІ

АПРОБАЦІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 9ГО КЛАСУ

3.1 Організація та проведення пробного навчання.....	56
3.2 Формувальний етап пробного навчання	66
3.3 Інтерпретація результатів пробного навчання.....	72
3.4 Методичні рекомендації щодо імплементатії предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англomовної лексичної компетентності в учнів 9го класу.....	75
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Інтеграція українського суспільства в європейський простір, а також його орієнтація на мультикультурність вносять певні корективи у систему навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. В сучасних умовах трансформації та глобалізації суспільства та світу, наявності міграційних та еміграційних процесів в результаті повномасштабного вторгнення росії в Україну просто володіння однією з іноземних мов вже не є чимось особливим, а виступає компетентністю, необхідною для життя та успішного функціонування особистості в суспільстві. Ефективне спілкування з представниками інших культур вимагає наявності інтегративних комунікативних навичок. Саме в контексті функціонального оволодіння іноземною мовою (у нашому дослідженні – англійською) та принципу інтегрованості першочерговості набуває методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL – Content and Language Integrated Learning), яка на сьогодні займає одну із провідних позицій у методиці навчання іноземних мов не тільки в Європі, а й майже в усьому світі.

Дослідженням особливостей використання предметно-мовного інтегрованого навчання займаються багато вітчизняних та зарубіжних учених. Автором терміну «предметно-мовне інтегроване навчання» (CLIL) є D. Marsh, який протягом багатьох років разом з його однодумцями D. Coyle і Ph. Hood займався вивченням цієї методики. Серед інших зарубіжних дослідників, які проявляють науковий інтерес до цієї методики, необхідно назвати A. Amado, N. Boyes, F. Costa, L. Dale, W. Es, A.B. Gallagher, E. Harrop, K. Kelly, A. Lopes, D. Marsh, O. Meyer, M. Porcedda, P. Romanowski, K.J.F. Rojas, R. Tanner та інших.

Особливості використання CLIL розглядають у своїх роботах вітчизняні вчені, такі як Т. Афанасьєва, К. Байша, С. Безпала, О. Берегова, Н. Євтушенко, Т. Кириченко, Н. Кононенко, І. Коренєва, Л. Монастирєва, С. Нікіфорчук, Л. Ніконорова, З. Огнівенко, Л. Отрошенко, О. Павлова, О. Першукова,

Д. Полтавенко, Т. Рідель, О. Рудичик, Ю. Руднік, Н. Стеценко, І. Ткаля, Т. Фонарюк, Н. Черкашина, О. Щebraкова, І. Якушенко, О. Яременко-Гасюк.

Проаналізований обсяг наукової та навчально-методичної літератури дає нам змогу стверджувати, що **актуальність** теми дослідження зумовлена тим, що більшість робіт сучасних зарубіжних та вітчизняних учених присвячена запровадженню методики CLIL саме у вищій школі (в процесі навчання іноземної мови студентів економічних, медичних спеціальностей) в той час, як застосуванню предметно-мовного інтегрованого навчання у ЗЗСО приділяється значно менше уваги. Окрім того, актуальність даного дослідження підтверджується ще й тим фактом, що не зважаючи на успішність використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання у більшості європейських країн (Німеччина, Італія, Франція, Польща, Фінляндія та ін.), відкритим залишається питання щодо її впровадження, пристосування до українських реалій і поширення у вітчизняних закладах загальної середньої освіти.

Мета роботи полягає у розробці науково обґрунтованого та перевіреного шляхом пробного навчання комплексу вправ для формування лексичної компетентності у галузі інформаційних технологій учнів 9 класу на уроках англійської мови в ЗЗСО через застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких **завдань**:

1. шляхом аналізу наукової літератури дослідити сутність методики предметно-мовного інтегрованого навчання, вивчити її теоретичні основи та охарактеризувати ключові компоненти;
2. окреслити види предметно-мовного інтегрованого навчання та надати їх характеристику;
3. проаналізувати програмні вимоги та вивчити традиційні методичні підходи до формування лексичної компетентності учнів 9 класу закладів загальної середньої освіти;

4. дослідити особливості впливу методики CLIL на ефективність формування лексичної компетентності учнів;
5. окреслити особливості відбору навчального матеріалу для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі IT;
6. розробити комплекс вправ для розвитку лексичної компетентності учнів 9 класу на основі використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання;
7. перевірити ефективність запропонованого комплексу вправ шляхом пробного навчання;
8. підготувати методичні рекомендації щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англomовної лексичної компетентності учнів 9го класу.

Об'єкт дослідження – процес формування лексичної компетентності учнів 9го класу закладів загальної середньої освіти під час вивчення англійської мови.

Предмет дослідження – особливості використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англomовної лексичної компетентності учнів 9го класу.

Матеріал дослідження – наукова, психолого-педагогічна та методична література, наукові статті вітчизняних та зарубіжних учених, чинні програми, підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації з теми дослідження, розробки уроків, професійно-орієнтовані сайти.

У процесі дослідження задіяно комплекс взаємопов'язаних **методів**, використання яких передбачає мета і завдання, а саме:

- 1) для визначення теоретичної бази дослідження – аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури, чинних програм, підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій з теми дослідження;

- 2) для врахування психологічних особливостей навчання лексичної сторони мовлення та формування лексичної компетентності учнів – метод спостереження;
- 3) для характеристики особливостей відбору навчального матеріалу для використання у методиці CLIL, аналізу вправ для розвитку лексичної компетентності засобами ІТ, виокремлення найефективніших з них, їх адаптації, розробки авторських вправ – аналіз, синтез, систематизація та узагальнення;
- 4) для перевірки ефективності розробленого комплексу вправ – пробне навчання;
- 5) для з'ясування рівня розвитку лексичних навичок перед проведенням пробного навчання та після нього – метод тестування.

Наукова новизна одержаних результатів:

- на основі аналізу наукової літератури надано авторське бачення сутності та особливостей використання CLIL в процесі формування англomовної лексичної компетентності учнів 9го класу ЗЗСО;
- конкретизовано особливості відбору навчального матеріалу для формування англomовної лексичної компетентності учнів в галузі ІТ;
- підготовлено методичні рекомендації щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англomовної лексичної компетентності учнів 9го класу.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та експериментальній перевірці пробним навчанням ефективності комплексу вправ для розвитку лексичної компетентності учнів 9 класу на основі використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання.

Апробація роботи відбувалася під час проходження виробничої педагогічної практики на базі Чернівецького багатoproфільного ліцею №9 Чернівецької міської ради протягом лютого – травня 2022-2023 навчального року. Основні положення та проміжні результати дослідження було

оприлюднено на Щорічній студентській науковій конференції ЧНУ імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, 12-14 квітня 2023 р.). [71, с. 197-198]

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

У **вступі** окреслено актуальність дослідження, мету та завдання, представлено об'єкт і предмет дослідження, зазначено методи дослідження, описано наукову новизну та теоретичне і практичне значення роботи. Крім того, представлена апробація та структура дослідження.

Перший розділ присвячено аналізу поглядів науковців на сутність методики предметно-мовного інтегрованого навчання; проаналізовано види предметно-мовного інтегрованого навчання та надано їх характеристику; досліджено ключові компоненти предметно-мовного інтегрованого навчання такі, як content, communication, cognition, culture; представлено сучасні дослідження особливостей застосування методики CLIL у ЗЗСО.

У **другому розділі** роботи проаналізовано роботи сучасних науковців щодо вікових та психолого-педагогічних особливостей навчання учнів старших класів; досліджено програмні вимоги до лексичної компетентності учнів 9го класу; окреслено особливості відбору навчального матеріалу для формування англomовної лексичної компетентності учнів в галузі ІТ; представлено розроблений комплекс вправ для формування англomовної лексичної компетентності учнів 9го класу в галузі ІТ.

У **третьому розділі** висвітлено результати перевірки ефективності розробленого комплексу вправ для формування в учнів 9го класу англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ до та після пробного навчання, надано аналіз та інтерпретацію отриманих результатів, представлено низку методичних рекомендації для організації навчання.

Список використаної літератури містить 71 джерел, із них 23 – англійською мовою.

У додатках розміщено матеріали зрізів знань; результати їх проведення до пробного навчання та після нього, роздаткові матеріали до комплексу вправ, скріншоти використаних онлайн-ресурсів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Сутність методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL)

Під впливом процесів глобалізації і інтеграції, бурхливого розвитку та впровадження інформаційних технологій сучасний світ постійно змінюється і розвивається, що безпосередньо впливає на систему освіти на всіх її рівнях. Одним із головних питань, яке постає перед закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО) сьогодні є «розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації» [9]. Забезпечення досягнення таких освітніх результатів передбачає не тільки формування в здобувачів освіти низки необхідних компетентностей, а й запровадження європейських стандартів освіти, згідно з якими іноземна мова виступає вже не метою, а засобом вивчення немовних предметів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває необхідність імплементації в навчальний процес методики предметно-мовного інтегрованого навчання, сутність якої ми й розглянемо в цьому розділі нашої роботи.

Згідно з Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (2021р.) освітні програми «можуть передбачати викладання одного чи декількох навчальних предметів (інтегрованих курсів) поряд із державною мовою англійською чи іншою офіційною мовою Європейського Союзу» [37, с. 2]. Таке положення передбачає трансформацію освіти шляхом впровадження її двомовної та багатомовної моделей, для чого й використовується методика предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL.

Сам термін «предметно-мовне інтегроване навчання» (CLIL) був представлений Девідом Маршем (D. Marsh) в 1994 році та пізніше сформульований як освітній підхід, згідно якого іноземна мова використовується

як засіб у викладанні та вивченні немовного контенту [62, с. 15]. Протягом багатьох років трактування цього терміну розроблялося й доповнювалося вченим та його однодумцями Д. Койлом (D. Coyle) і Ф. Гудом (Ph. Hood) й остаточно було розтлумачене як подвійно-орієнтований освітній підхід, у якому додаткова мова (мається на увазі іноземна мова/друга мова/мова спільноти) використовується для вивчення та викладання як змісту, так і мови [53, с.1].

Услід за Д. Маршем над дослідженням предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) також працювали низка зарубіжних науковців, які розглядали його як: 1) потужний педагогічний інструмент, спрямований на вивчення предмета, що викладається, який використовує при цьому іноземну мову як засіб та мету навчання одночасно [52, с. 3]; 2) підхід, який вимагає інтегрованого викладання та вивчення мови й змісту [51, с. 19]; 3) відкрите та значуще освітнє середовище, зосереджене на широких педагогічних можливостях для всіх, хто навчається [64, с. 406].

Дослідження предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у вітчизняній педагогіці визначають його наступним чином: 1) технологія, що інтегрує засоби навчання предмету й вивчення самої мови [28, с. 194]; 2) технологія, за допомогою якої учні отримують знання про предмет з навчального плану за одночасного вивчення та використання іноземної мови [10, с.69]; 3) технологія, найважливішою характеристикою якої є можливість розгляду іноземної мови як інструменту для вивчення змісту інших предметів, акцентуючи увагу як на змісті спеціальних текстів, так і на важливій фаховій термінології [15, с. 77].

Розшифровка самої аббревіатури CLIL (Content and Language Integrated Learning) вказує на її 4 ключових компоненти: «content» - контент, зміст; «communication» - комунікація, спілкування; «cognition» - когніція, пізнання, мислення; «culture» - культура, що знаходяться в безпосередньому зв'язку між собою.

Накопичений досвід використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) вказує на наступні її *особливості*:

- інтеграція двох елементів – мови та змісту, які переплітаються між собою і мають однакову важливість;
- гнучкість методики CLIL для адаптації до широкого спектру соціально-політичних і культурних реалій європейського контексту [56, с.57];
- зосередження не стільки на вивченні самої мови, скільки на переданому змісті шкільних предметів таких, як математика, географія, біологія, фізика, хімія та ін. [65, с. 65];
- використання тільки однієї іноземної мови, одного і того ж викладача/вчителя і аудиторії;
- застосування жестів, міміки, презентацій для покращення засвоєння навчального матеріалу [17, с. 138];
- активна демонстрація наочності (діаграми, таблиці, малюнки, графіки, карти, структурно-логічні схеми) та дослідів з метою полегшити учням сприйняття, розуміння, аналіз, структурування, класифікацію й запам'ятовування навчальної інформації [30, с.168], [7, с.61-62];
- чітка спрямованість на розвиток когнітивного мислення школярів [30, с. 169].

Таким чином, досліджувана методика є практично універсальною, динамічно поєднує іноземну мову та немовні предмети, які інтегровані в такий взаємно вигідний спосіб, щоб забезпечити додаткову цінність і освітні результати для найширшого кола учнів – від здобувачів початкової освіти до здобувачів вищої освіти [52, с.3].

Перевагами використання CLIL вважають наступні:

- варіативність та гнучкість, дуальна спрямованість, широкий вибір опцій імплементаційної методології [35, с.119-120];
- підвищення навчальної мотивації учнів [15, с. 77], [51, с. 20];
- розвиток впевненості учнів у собі;

- значне розширення словникового запасу тих, хто навчається, як рідною, так і цільовою (іноземною) мовою;
- заохочення міжкультурного спілкування, сприяння розумінню суспільних цінностей [69, с.6];
- природний спосіб вивчення і вдосконалення мови (incidental learning), який передбачає розвиток усіх мовних навичок, що відповідають за ефективне іншомовне спілкування школярів. При цьому сам процес засвоєння знань набуває легкості, а результати навчання стають довгостроковими [17, с. 140];
- цілеспрямованість в оволодінні іноземною мовою з метою вирішення конкретних комунікативних задач;
- пріоритетність надбання умінь іншомовного спілкування з метою практичного їх застосування у майбутній професійній діяльності [34, с.65], [41, с. 190].
- розширення соціальних можливостей в наслідок поєднання знань, стратегій, навичок і ставлень, які учні набувають, виконуючи завдання CLIL [60, с. 17].

Не дивлячись на окреслені вище переваги методики, що розглядається, практики та методисти відмічають і наступні труднощі її використання:

- недостатній рівень володіння іноземною мовою вчителів-предметників, а також недостатній рівень знань профільних предметів учителями іноземних мов, що спричиняє потребу постійних консультацій з іншими вчителями, а звідси й – збільшення навантаження на вчителя при підготовці до уроків за методикою CLIL [28, с. 196], [15, с. 78];
- недостатній рівень володіння іноземною мовою учнями, що спричиняє додаткові складнощі опанування навчального матеріалу [17, с. 140];
- труднощі при доборі навчальних автентичних матеріалів, необхідність їх адаптації до рівня володіння іноземною мовою учнів, відсутність

необхідних підручників/навчальних комплексів іноземною мовою, створених на основі CLIL [15, с. 78];

- необхідність подолання батьківського спротиву та критики нової методики, якою є предметно-мовне інтегроване навчання [35, с. 118].

Усуненню окреслених труднощів, на думку О. Павлової та Л. Монастирської, сприяє організація співпраці та взаємодопомоги між учителями, що викладають мовні та профільні предмети; підвищення рівня володіння іноземною мовою вчителів-предметників; формування безпечного та збагачувального мовленнєвого середовища [29, с.80].

Проаналізований обсяг наукової та навчально-методичної літератури надає нам змогу зробити висновки про сутність предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL), яке, на наш погляд, являє собою гнучку подвійно-орієнтовану методику, що у взаємно вигідний спосіб інтегрує викладання й вивчення іноземної мови та іншої навчальної дисципліни, створюючи при цьому умови для одночасного набуття необхідних навичок і вмінь з обох дисциплін. Його використання має значно більше переваг, ніж недоліків, а саме: позитивно впливає на підвищення мотивації та освітніх результатів учнів, розвиває впевненість і творчі здібності, сприяє практичному застосуванню отриманих знань, умінь і навичок одразу з двох навчальних предметів, через що відбувається значна економія навчального часу. Окрім того додатково відмітимо, що у зв'язку з орієнтацією України на євроінтеграцію методика надає широкі можливості для впровадження мультилінгвальної моделі освіти, необхідної для полегшення приєднання українців як майбутніх громадян Європейського Союзу до загальноєвропейського економічного, культурного й освітнього простору.

1.2. Види предметно-мовного інтегрованого навчання та їх характеристика

Особливості реалізації методики предметно-мовного інтегрованого навчання залежать від обраного виду CLIL. Деякі дослідники виділяють два основні види: 1) м'який – soft CLIL (language-led) та 2) жорсткий – hard CLIL (subject-led) [47, с.81], [67, с. 63]. Проте, більшість науковців також визначають третій вид предметно-мовного інтегрованого навчання – часткове занурення (partial immersion) [27, с.63], [30, с.165], [34, с. 64], [35, с.117]. Розглянемо їх більш детально.

1. *М'який CLIL* – soft CLIL (language-led) являє собою вид предметно-мовного інтегрованого навчання, при якому перевага надається лінгвістичному аспекту матеріалу, що вивчається. Відзначимо, що більшість тем профільного предмету викладаються рідною мовою, і тільки окремі теми – іноземною. Метою використання CLIL цього виду є вдосконалення іншомовної компетентності, що відбувається на основі застосування в навчальному процесі вже добре знайомого учням навчального матеріалу з інших предметів, тоді розвиток іншомовних навичок і вмінь протікає більш успішно [47, с.81.].

На відміну від жорсткого CLIL, цей вид CLIL застосовують, щоб розвивати в учнів іншомовні вміння в усіх видах мовленнєвої діяльності – під час письма, читання, аудіювання та говоріння, навіть якщо іноземна мова не базується на певному контенті іншого навчального предмета. Вчитель, що використовує м'який CLIL, може знизити оцінку за граматичні, орфографічні чи структурні помилки, невірні вижиті видо-часові форми дієслова, ідіоми тощо, через те, що основною метою м'якого CLIL є вивчення саме іноземної мови [66, с. 40].

В академічних умовах м'який CLIL часто використовується на курсах іноземної мови для професійних цілей, оскільки в цьому разі вивчення мови має нерозривний зв'язок із розвитком професійних компетентностей тих, хто навчається [38, с. 61].

2. *Жорсткий CLIL* – hard CLIL (subject-led) більше зорієнтований на вивчення змісту спеціального предмета іноземною мовою (50% профільних предметів викладаються іноземною мовою), в той час як опануванню

лінгвістичної складової навчання відводиться значно менше значення. Саме в цьому разі іноземна мова стає повноцінним засобом комунікації – інструментом, а не метою вивчення. Таким чином, відбувається суто практичне використання тими, хто навчається, іноземної мови, що надає їм почуття задоволення, оскільки учні мають змогу писати й обговорювати іноземною мовою доволі складний тематичний матеріал з інших предметів. До того ж, фокус жорсткого CLIL на вивченні змісту розширює можливості школярів до іншомовної комунікації із застосуванням нової лексики з профільного предмету, а також одночасно зменшує час, протягом якого розмовляє вчитель (teacher talking time). Навчання, таким чином, стає більш центрованим на учневі [50, с. 40].

Загалом жорсткий вид CLIL вимагає від вчителів-предметників володіння не лише навчальним матеріалом зі свого предмету, але й іноземною мовою на рівні не нижче, ніж B2, як це прописано в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [59]. В іншому випадку, можливе виникнення труднощів, пов'язаних із незнанням необхідних методик та технік, які допоможуть учителю передати зміст предмету, що викладається, іноземною мовою. Оскільки ж зміст може бути успішно переданий від одної особи до іншої в разі, якщо він є зрозумілим для обох сторін спілкування, то наявний в учнів рівень володіння іноземною мовою при застосуванні жорсткого CLIL також відіграє велике значення.

Варто відмітити, що мета цього виду CLIL полягає в тому, щоб учні найбільш ефективно зрозуміли зміст навчального матеріалу за допомогою поєднання низки ресурсів таких, як відео, друковані тексти чи аудіо файли. При цьому під час оцінювання навчальних досягнень граматичні, орфографічні чи лексичні помилки школярів до уваги не беруться [66, с. 39].

3. *Часткове занурення (partial immersion)* займає проміжне положення між першими двома видами CLIL. Його використання обумовлене тим, що окремі модулі предмету вивчаються іноземною мовою. Цей вид CLIL вирізняється тим, що проводиться тільки на заняттях з профільних предметів і передбачає

«тимчасове поєднання іноземної і рідної мов на початковому етапі з поступовим витісненням рідної мови та заміни її іноземною» [46, с.227].

Отже, враховуючи характеристику розглянутих вище видів предметно-мовного інтегрованого навчання, можемо зробити висновок про те, що іноземна мова в межах досліджуваної методики може розглядатись як мета (soft CLIL) та як інструмент для засвоєння змісту (hard CLIL). Залежно від мети навчання (language-led/subject-led) кількість часу, відведеного на навчання, та обсяг опанованого змісту предмету іноземною мовою можуть різнитись. Проте, безперечним залишається той факт, що вибір учителем відповідного виду CLIL з урахуванням етапу навчання та рівня володіння іноземною мовою учнями перетворює поєднання іноземної мови та змісту профільного предмета на опору, що допомагає здобувачам освіти досягти найкращих результатів.

1.3. Ключові компоненти предметно-мовного інтегрованого навчання: content, communication, cognition, culture

Ключовими компонентами предметно-мовного інтегрованого навчання, за Д. Коїлом, Ф. Худом та Д. Маршем (D. Coyle, Ph. Hood, D. Marsh), є так звані 4C: content, communication, cognition, culture (4К: контент, комунікація, когніція, культура) [53, с. 2]. Розглянемо ці компоненти більш детально.

1. Content (контент, зміст) – передбачає розуміння, набуття знань і умінь з предмету, активізацію раніше отриманих знань та досвіду діяльності з метою опанування нового матеріалу [1, с.112].

О. Першукова також включає до цього компоненту постійну стимуляцію процесу засвоєння знань, розвиток міжпредметних зв'язків з такими дисциплінами, як мистецтво, громадянське виховання, дизайн і технології, економіка, основи навколишнього середовища, географія, історія, біологія, інформаційні й комунікаційні технології, залучення їх змісту в процес викладання іноземної мови. Такий підхід вимагає від учителя постійного аналізу

та контролю представленого іноземною мовою предметного контенту на доступність для сприйняття й розуміння здобувачами освіти [30, с. 166].

При цьому зазначимо, що контент не можна розглядати ізольовано, а тільки як частину когнітивного розвитку та міжкультурного розуміння будь-якого учня, оскільки предметно-мовне інтегроване навчання реалізується здебільшого під час вивчення спеціальних немовних предметів або в процесі реалізації міжпредметних проєктів [64, с.15-16].

Услід за Н. Євтушенко, доходимо важливого висновку, що визначення змісту – це процес пізнавальної взаємодії, розв’язання проблем та розвитку креативного мислення, що відбувається під час комунікації. Саме тому прослідковуємо безпосередній зв’язок контенту з пізнавальною активністю (когніцією) учнів та комунікацією [11, с.80].

2. Communication (комунікація, спілкування) – це компонент, згідно якого мова сприймається як засіб для освоєння матеріалу [1, с.112]. Деякі науковці [30], [26] визначають цей компонент як готовність продукувати предметний зміст у письмовій та усній формах, адже використання мови для спілкуванням стає значущим, тому що мова — це засіб спілкування. При цьому нові знання не надаються в готовому вигляді, а формуються в результаті спільної взаємодії і комунікації в режимах учитель-учень, учень-учні [26, с. 305]. Виходячи з цього, зазначимо, що важливим стає підвищення іншомовної комунікативної діяльності здобувачів освіти (Student Talking Time) та її зниження з боку вчителя (Teacher Talking Time), розвиток само- і взаємооцінювання учнів [30, с. 166].

Таким чином, при конструюванні завдань у контексті предметно-мовного інтегрованого навчання до уваги беруться лінгвістичні труднощі, що можуть виникнути в учнів у процесі комунікації, рівень володіння іноземною мовою школярами, соціальний і культурний контекст, пов’язаний зі змістом матеріалу, запропонованого до вивчення.

3. Cognition (когніція, пізнання, мисленнєві вміння) – є компонентом предметно-мовного інтегрованого навчання, який поєднує навчальні уміння та навички, планування, обговорення, аналіз практики навчання [1, с.112], розвиток мислення вищого та нижчого порядку, вирішення проблемних ситуацій, прийняття викликів (challenges) і рефлексію над ними [48, с.25]. Він включає завдання з аналітичного і критичного мислення, виділення головного, зіставлення, знаходження зв'язків і тренування здогадки, а також розвиток когнітивних умінь [30, с. 167]. Очевидним є нерозривний зв'язок цього компонента з контентом та комунікацією, адже щоб дозволити учням створити власну інтерпретацію змісту, він має бути проаналізований з точки зору лінгвістичних вимог [63, с. 296].

При цьому зазначимо, що успішність учнів, що займаються за методикою CLIL, залежить від їх активної участі у виконанні завдань, які крок за кроком змушують їх набувати все вищих і вищих навичок мислення. Це свідчить про те, що планування завдань у контексті предметно-мовного інтегрованого навчання відбувається згідно таксономії Б. Блума (Bloom's taxonomy), яка дозволяє використовувати контент і мову в якості інструментів для того, щоб допомогти здобувачам освіти перейти від «навичок мислення нижчого рівня» (low order thinking skills) – запам'ятовування інформації, її розуміння, застосування отриманих знань, тобто нижчих трьох категорій у піраміді Б. Блума, до «навичок мислення вищого рівня» (high order thinking skills), тобто аналізу інформації, оцінювання отриманих знань, творчості [45]. Описаний принцип розвитку мислення від нижчого порядку до вищого активно застосовується в існуючих посібниках з предметно-мовного інтегрованого навчання у вигляді наступних завдань: 1) передбачення (що станеться, якщо...?); 2) проведення нескладної експериментальної роботи з подальшим написанням власних коментарів; 3) спостереження і опис змін, які відбуваються під час дослідної роботи; 4) виявлення спільних та відмінних рис; 5) порівняння отриманих результатів [30, с. 172]. Зазначене вище також відповідає положенням, викладеним у теорії Л.

Виготського про зону найближчого розвитку (1978) та прийомах будівельного риштування (scaffolding), запроваджених Дж. Брунером (Bruner, 1978).

4. Culture (культура) – включає як вивчення й підтримку рідної мови та культури, так і виховання шанобливого ставлення до культур інших країн, виховання мультикультурності, розуміння й культурну ідентифікацію самого себе та оточуючих [1, с.112], формування міжкультурної чутливості, «здатності дивитися на людей, речі та явища крізь призму іншої культури» [26, с. 307], розвиток культурологічних знань, усвідомлення спільних і відмінних ознак [30, с. 167].

Саме тому вважається, що культура є ядром CLIL, оскільки завдяки цьому компоненту предметно-мовного інтегрованого навчання відбувається соціалізація особистості учня в сучасному мультикультурному просторі. Використання досліджуваної нами методики дає здобувачам освіти можливість дізнатись про культуру та побут інших народів, сформувати позитивне ставлення до традицій і звичаїв людей інших національностей, усвідомити власну приналежність до глобального громадянства шляхом вивчення культурного контексту. Беручи до уваги тенденцію до зростання різноманіття учнів, як представників різних культур (як, наприклад, у Великій Британії), методика CLIL також може сприяти розвитку соціальної згуртованості в певному суспільстві через формування міжкультурної компетентності [56, с. 66].

Отже, кожен із перерахованих вище компонентів має певну мету:

1) Content (контент) визначає цілі та результат навчання, а також окреслює новий для вивчення зміст.

2) Communication (комунікація) визначає робочу мову навчання, наповнення активного та пасивного вокабуляру школярів новою лексикою, вибір типів та режимів спілкування.

3) Cognition (когніція) визначає навички мислення, які будуть розвинуті під час виконання навчальних завдань різних типів, а також структуру завдань для обговорення.

4) Culture (культура) визначає вибір соціокультурного значення теми та об'єднує весь навчальний матеріал заняття [2, с. 39].

Проаналізовані вище науково-методичні джерела вітчизняних і зарубіжних авторів дають нам змогу дійти висновку, що усі чотири розглянуті компоненти предметно-мовного інтегрованого навчання є взаємопов'язаними та по-різному реалізуються залежно від їх мети та обраного виду CLIL. Тому при створенні навчальних матеріалів згідно CLIL вчитель повинен враховувати усі чотири ключові компоненти методики, такі як контент, комунікація, когніція й культура, оскільки через контент відбувається засвоєння знань і розвиток умінь з певного предмету; через комунікацію – взаємодія на основі рідної та іноземної мов, розвиток міжособистісних відносин; через когніцію – розвиток розумових здібностей і навичок мислення вищого порядку; через культуру – соціалізація в мультикультурному просторі, усвідомлення власної і розуміння культур інших народів.

1.4. Сучасні дослідження особливостей застосування методики CLIL у ЗЗСО

Проведений нами аналіз науково-педагогічної і методичної літератури щодо особливостей застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання у закладах освіти дозволяє виділити низку сучасних досліджень, присвячених окресленій тематиці. Так, проблема вдалого поєднання змісту профільних предметів з іноземною мовою в контексті CLIL вивчалась багатьма дослідниками за кордоном: A. Amado, N. Boyes, F. Costa, D. Coyle, L. Dale, W. Es, A.V. Gallagher, E. Harrop, Ph. Hood, K. Kelly, A. Lopes, D. Marsh, O. Meyer, M. Porcedda, P. Romanowski, K.J.F. Rojas, R. Tanner та інші. Наступні вітчизняні науковці й методисти також розвивали цей напрямок у своїх наукових доробках: Т. Афанасьєва, К. Байша, С. Безпала, О. Берегова, Н. Євтушенко, Т. Кириченко, Н. Кононенко, І. Коренєва, Л. Монастирєва, С. Нікіфорчук, Л. Ніконорова, З. Огнівенко, Л. Отрошенко, О. Павлова, О. Першукова, Д. Полтавенко,

Т. Рідель, О. Рудичик, Ю. Руднік, Н. Стеценко, І. Ткаля, Т. Фонарюк, Н. Черкашина, О. Щєбракова, І. Якушенко, О. Яременко-Гасюк. Проте, варто відзначити, що більшість робіт цих учених присвячена запровадженню методики CLIL саме у вищій школі (в процесі навчання іноземної мови студентів економічних, медичних спеціальностей) в той час, як застосуванню предметно-мовного інтегрованого навчання у ЗЗСО приділяється значно менше уваги.

Не зважаючи на той факт, що більшість європейських країн (Німеччина, Італія, Франція, Польща, Фінляндія та ін.) досить успішно використовують методику предметно-мовного інтегрованого навчання на практиці, відкритим залишається питання щодо її впровадження, пристосування до українських реалій та поширення у вітчизняних закладах загальної середньої освіти.

У зв'язку з цим цікавим для нашої роботи є дослідження Н. Кононенко, яка вивчає особливості застосування методики CLIL на уроках фізики. Вона наголошує, що цільова мова є засобом при засвоєнні навчального матеріалу з іншого предмету, а не самоціллю, що спричиняє двобічну інтеграцію двох навчальних предметів (у дослідженні авторки – фізики та англійської мови) природним шляхом в реальних життєвих ситуаціях. При цьому вивчення профільного предмета, застосування мови, розвиток креативного та критичного мислення, учнівської взаємодії нерозривно пов'язані між собою.

В роботі Н. Кононенко виділено умови, яких необхідно дотримуватись при застосуванні предметно-мовного інтегрованого навчання: достатня кількість часу; одночасне відстеження вчителем розвитку предметних знань і комунікативної компетентності здобувачів освіти з послідувочою корекцією власної діяльності; підтримка постійної взаємодії між вчителями мови і вчителями-предметниками [16, с. 6].

Загалом учитель на уроці CLIL має обов'язково використовувати мовний вступ у вигляді глосарію термінів, що супроводжуються перекладом на рідну мову. Важливо також привчати школярів до використання змішаних мовних матеріалів, що стосуються дисциплін природничо-математичного циклу:

написання та читання цифр та символів, наукові позначення, функції і графіки, а також формулювання конкретних законів та закономірностей [16, с. 7].

Дослідниця Т. Фонарюк, вивчаючи методикку CLIL на уроках у школі з румунською мовою навчання, вказує на вибір методів, від яких великою мірою залежить ефективність цього процесу. На її думку, актуальними методами, що застосовуються для ознайомлення з відповідним матеріалом у рамках імплементації підходу CLIL і розвивають критичне мислення, є такі: методи візуалізації; активне дослідження понять; групова робота над контентом концептів; огляд основної лексики і ключового змісту понять на уроці [41, с. 257]. Розроблена під керівництвом авторки Модельна навчальна програма на основі методикки CLIL «Українська мова і здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класів із навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (2022) є яскравим прикладом застосування методикки предметно-мовного інтегрованого навчання на практиці. Особливо цінними для нас в цій програмі є опис запропонованих нетрадиційних методів навчання (дискусія, сенкан, обері позицію, метод прес, асоціативний куц, мозковий штурм, голосування ногами, рюкзак, круги Вєнна, добре чи погано, «Криголам»), що застосовуються для розвитку лексичної компетентності учнів [24, с. 105-106].

Поєднання змісту англійської мови та інформатики розглядається в роботі О. Білозір, яка наголошує на доцільності, плідності та природній необхідності поєднання цих двох предметів, адже роль інформаційно-комунікаційних технологій у сучасному світі збільшується, проте, частими є випадки, коли локалізація інтерфейсу програмного забезпечення наявна тільки в англійськом варіанті. Окрім цього, відслідковується використання службових слів англійською мовою в мовах програмування високого рівня.

О. Білозір радить проводити уроки за методикою CLIL циклом. Наприклад, вивчення теми «Умовні оператори» англійською мовою усуває лінгвістичні труднощі при подальшому опрацюванні теми «Циклічні вирази» і т.д. Такий

спосіб на її думку, сприятиме підвищенню ефективності здобувачів освіти вирішувати професійні завдання у майбутньому [3, с.23].

Нашої уваги також заслуговує методична розробка Ю. Лопати, в якій розкрито особливості застосування методики CLIL в процесі підготовки учнів до ЗНО з англійської мови із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій. Авторка додає, що цей інноваційний підхід в навчанні дає можливість повноцінного занурення в природне мовне середовище, сприяє поповненню словникового запасу предметною термінологією, яка стане в нагоді при подальшому складанні ЗНО. Для підвищення якості формування іншомовної комунікативної компетентності учнів дослідниця пропонує використання цифрових ресурсів таких, як вебквести, вікторини, ігри та форми для їх створення з можливістю відстеження навчальних досягнень (WebQuest about WebQuest; Quia; Hot Potatoes), а також граматичних вправ на веб-сайтах видавництва навчальних посібників з англійської мови [20, с. 10]. Наведена Ю. Лопатою розробка інтегрованого уроку інформатики та англійської мови на тему «Electronic Mail» стане нам у пригоді для створення власної системи вправ.

О. Вовченко та М. Гончарова, аналізуючи результати запровадження методики CLIL в одному із Полтавських закладів загальної середньої освіти, відмічають активне використання навчальних платформ та мобільних застосунків (Kahoot, Quizlet, Padlet, Mentimeter, LearningApps) на уроках CLIL з метою розвитку мовних навичок з лексики та граматики англійської мови, а також мовленнєвих навичок письма та читання. Автори наголошують на необхідності застосування в навчальному процесі різноманітних дослідів і експериментів, аналізу результатів і підведення підсумків у різних режимах: індивідуальному, парному, груповому, у формі змагання, що гарантовано створює умови для мотивуючого навчального експериментально-дослідницького навчального процесу [5, с. 237].

Схожих висновків доходять О. Яременко-Гасюк та Д. Полтавченко, досліджуючи комунікативний аспект методики CLIL у модернізації змісту

іншомовної освіти в ЗЗСО. Особливу увагу при цьому вони приділяють мотиваційній складовій CLIL, яка здатна підвищити активність учнів та рівень володіння їх іноземною мовою під час вивчення інтегрованих предметів, а також поглибити міжпредметні зв'язки [47, с. 83-84].

Отже, аналіз розглянутих нами вище сучасних досліджень особливостей застосування методики предметно-мовного інтегрованого навчання свідчить про існування вдалого досвіду поєднання мовної та немовної спрямованості навчального змісту в українських ЗЗСО. Вітчизняні педагоги одностайно наголошують на тому, що міжпредметна інтеграція CLIL є технологією майбутнього, здатною надавати комплексні знання з різних предметів і розвивати творчий потенціал як здобувачів освіти, так і самих учителів.

Висновки до розділу 1

Аналіз теоретико-методологічних засад предметно-мовного інтегрованого навчання дозволяє зробити такі висновки:

1. Предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL) являє собою одну з кращих практик освітнього простору ЄС. Це гнучка подвійно-орієнтована методика, що у взаємно вигідний спосіб інтегрує викладання й вивчення іноземної мови та іншої навчальної дисципліни, створюючи при цьому умови для одночасного набуття необхідних навичок і вмінь з обох дисциплін. Її використання в навчальному процесі українських ЗЗСО відкриває перспективи для підвищення мотивації та освітніх результатів учнів, розвиває впевненість і творчі здібності, сприяє практичному застосуванню отриманих знань, умінь і навичок одразу з двох навчальних предметів, надає можливості для поширення мультилінгвальної освіти, моделює ситуацію успіху в майбутній професійній діяльності здобувачів освіти.

2. Видами предметно-мовного інтегрованого навчання є м'який CLIL – soft CLIL (language-led), жорсткий CLIL – hard CLIL (subject-led) та часткове занурення (partial immersion). В залежності від обраного виду іноземна мова

розглядається як мета (soft CLIL) або як інструмент для засвоєння змісту навчального предмета (hard CLIL), в той час як часткове занурення займає проміжний між ними варіант. Вибір виду CLIL передбачає врахування етапу навчання та рівня володіння іноземною мовою учнями.

3. Компонентами предметно-мовного інтегрованого навчання є так звані 4С: content (контент), cognition (когніція), communication (комунікація), culture (культура). Вони є взаємопов'язаними, оскільки контент спрямований на засвоєння знань і розвиток умінь з певного предмету, але його визначення завжди відбувається в процесі пізнавальної взаємодії, яка передбачає когніцію, під час комунікації. Комунікація, у свою чергу, передбачає взаємодію на основі рідної і іноземної мов, розвиток міжособистісних відносин і відбувається на основі осмисленого контенту. В процесі комунікації відбувається обговорення широкого переліку тем з культури. Культура сприяє усвідомленню власної і розумінню культур інших народів, а також безпосередньо впливає на формування контенту.

4. Проведений аналіз сучасних досліджень особливостей застосування CLIL дозволяє констатувати зацікавленість вітчизняних ЗЗСО в імплементації кращого досвіду європейських колег у використанні предметно-мовного інтегрованого навчання та виявляє позитивні результати використання досліджуваної методики у спробі інтегрувати іноземну мову (у більшості випадків – англійську) з фізикою, інформатикою, румунською мовою, підготовкою до ЗНО. Як свідчить практика, методика, що розглядається в даній роботі, має широкі перспективи для подальшого розвитку та модернізації шкільної освіти в Україні.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 9го КЛАСУ ЗЗСО АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ІТ-СФЕРІ

2.1. Вікові та психолого-педагогічні особливості навчання учнів старших класів

В основних нормативних документах, які регулюють здійснення освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, підкреслюється нагальна необхідність врахування вікових та психолого-педагогічних особливостей учнів. Так, Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.) визначає два основних цикли, які складають базову середню освіту: адаптаційний (5-6 класи) та цикл базового предметного навчання (7-9 класи). Саме такий розподіл дає змогу системі освіти враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, що, в свою чергу, має закласти основи успішного руху кожного окремого учня власною індивідуальною освітньою траєкторією [9, с.2]. Як зазначено у Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, одними із важливих елементів успішного здійснення навчальної діяльності учнів є створення безпечного освітнього середовища, врахування вікових особливостей, нюансів фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб [37, с.5].

У Типовій програмі підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (2020 р.), одним із завдань зазначено формування та розвиток професійних компетентностей учителя до трудових функцій. Заслуговує на увагу психологічна функція, яка передбачає врахування в освітньому процесі вікових та інших індивідуальних особливостей учнів, створення належних умов для формування позитивної самооцінки та я-ідентичності дітей, підвищення мотивації до навчання через створення умов для розвитку їх пізнавальної активності [25, с.2].

У науковій літературі існують різні періодизації вікового розвитку, які базуються на певних критеріях поділу. Так, за Періодизацією психосексуального розвитку (З.Фрейд) основним критерієм формування всіх сторін особистості є сексуальний розвиток. Ж. Піаже у своїй Періодизації інтелектуального розвитку спирається на основи логіки і біології, розглядаючи етапи психічного розвитку як етапи розвитку інтелекту, через які поступово проходить дитина. Періодизація

розвитку моральної свідомості особистості за Л. Колбергом базується на тому, що розвиток вищого рівня моральної свідомості пов'язаний із розвитком інтелекту, оскільки усвідомлені моральні принципи не можуть з'явитися раніше підліткового віку, коли формується логічне мислення. Психосоціальна періодизація розвитку Е. Еріксона спирається на думку про те, що розвиток особистості за своїм змістом визначається очікуваннями суспільства, цінностями, ідеалами, які оточуюче середовище пропонує особистості, а також задачами, які ставить перед людиною суспільство на різних вікових етапах. Періодизація вікового розвитку Л. Виготського заснована на наступних критеріях: соціальна ситуація розвитку, яка ілюструє певну форму соціальних стосунків дитини зі світом на певному віковому етапі її життя; визначення рівня критичності або стабільності вікового періоду; характеристика основних новоутворень віку. Ідеї Л. Виготського знайшли своє відображення у Періодизації вікового розвитку Д. Ельконіна, в основу якої покладено ідею історичної обумовленості психічного життя людини та її активності у контексті соціальної ситуації. Періодизація вікового розвитку В. Слободчикова своїм основним критерієм має необхідність одночасного охоплення двох сторін розвитку особистості – об'єкта і джерела, а також рушійні сили, вихідні суперечності, механізми, напрями, форми і результати розвитку. Запропонована В. Моргуном Періодизація багатовимірного розвитку особистості складається з п'яти інваріантів: просторово-часові орієнтації; потребнісно-вольові емоційні переживання; змістовні спрямованості особистості; рівні опанування досвідом; форми реалізації діяльності [39, с. 100-125].

Проаналізувавши різні варіанти вікової періодизації, доходимо висновку, що у більшості своїй науково доведена періодизація розвитку особистості співвідносить старший шкільний вік із періодом ранньої юності, але ж часові рамки юнацького віку є дещо розмитими. Найчастіше у науковій літературі рання юність обмежується тимчасовими рамками від 14-15 до 18 років, а пізня юність – від 18 до 23 років. У нашому дослідженні будемо спиратися на ранню

юність, а саме 14-15 років, оскільки приблизно у цьому віці учні навчаються у 9 класі.

Старший шкільний вік характеризується тим, що хлопці та дівчата на цей час вже досягли певної фізичної зрілості. Період активного росту та розвитку всіх функцій організму завершується і настає більш спокійний етап фізичного дозрівання. Поступово приходить у норму наявна до того невідповідність у розмірах серця та кровоносних судин, кров'яний тиск нормалізується, збільшується розмір грудної клітини, має місце нарощування м'язової сили та окостеніння кістяка. Проте, зарано говорити про остаточну психічну та фізичну зрілість, тим паче, що фізіологічно ці темпи суттєво відрізняються в залежності від статі (у дівчат зазвичай швидше, аніж у хлопців).

Старший шкільний вік характеризується активним розвитком *пізнавальних процесів*, які готують базу для виконання всіх видів розумової роботи, які притаманні дорослій людині. Той факт, що пізнавальні процеси стають все більш досконалими і гнучкими, призводить до того, що дуже часто розвиток засобів пізнання випереджає власне особистісний розвиток дитини.

Довільність *сприйняття* в старшому шкільному віці поступається місцем безпідставному сприйняттю. Сприйняття навколишньої дійсності підлітком – це не тільки спостереження за об'єктами світу, але й за якостями власної особистості, своїми переживанням, думками та діями. *Увага* старших підлітків розвивається у двох напрямках. З одного боку, максимально активуються основні властивості уваги, такі як стійкість, концентрація, обсяг, переключення, розподіл. З іншого боку, на перший план виходить залежність уваги старших школярів від їх інтересів, що іноді знижує її концентрацію на навчальному матеріалі. *Пам'ять* підлітка, а саме такі її характеристики, як довільність і продуктивність, перебувають на піку свого розвитку. На окрему увагу заслуговує підвищення продуктивності процесу запам'ятовування абстрактного матеріалу, оскільки відбувається активний розвиток логічної пам'яті. Старші школярі вже можуть керувати своєю пам'яттю, обираючи найбільш продуктивні способи і

прийоми запам'ятовування необхідної інформації. *Уява* в цьому віці, порівняно із попередніми віковими етапами, характеризується більшою продуктивністю, що сприяє розвитку творчих здібностей, в основі яких лежать властивості особистості. Успішність розвитку творчих здібностей дітей старшого шкільного віку залежить від умов виховання в родині та ролі школи в житті дитини.

У розрізі навчальної діяльності на перший план висуваються більш високі вимоги до розумової активності учнів, їх самостійності у виконанні завдань навчального характеру. На цьому етапі відбувається активний розвиток узагальнюючого, понятійного мислення. *Мислення* старших школярів набуває все більш активного, самостійного і творчого характеру. Учні демонструють вміння робити глибокі висновки і узагальнення, критично оцінювати ситуації. Все це закладає основи для подальшого розвитку теоретичного мислення, яке передбачає наявність у підлітків здатності до пізнання загальних законів навколишнього світу, законів природи і суспільного розвитку.

У старшому шкільному віці відбувається посилення ролі *моральних переконань*, учні демонструють у своїх конкретних вчинках та поведінці моральну свідомість, вміння вибирати правильну стратегію поведінки в різних умовах і обставинах. Більшість учнів починають діяти відповідно до власного морального кодексу, у поведінці керуються своїми моральними установками і правилами. Старший шкільний вік – це вік становлення особистості, формування її соціальної та громадянської позиції, формування якостей, які притаманні цим позиціям, а саме духовних якостей громадянина та патріота своєї країни, що є особливо важливим на сьогоднішній день в умовах повномасштабного вторгнення країни-агресора росії на територію України.

В. Поліщук підкреслює необхідність урахування психолого-педагогічного змісту вікових криз (кризових або перехідних періодів). На думку дослідника, саме у віці 13-14 років дитина переживає кризу переходу від молодшого шкільного до підліткового віку, що відзначається чіткою гендерною диференціацією симптомів від типових, які характеризуються найбільшою

частотністю і силою вияву, до супутніх та фонових, які мають найменший ступінь прояву [31, с.107]. Вікові кризи характеризуються симптомокомплексами, тобто певними показниками поведінки, найважливішими з яких є негативізм, впертість, непокора, свавілля, протест-бунт, знецінення реалій соціального простору, деспотизм (наприклад, бажання проявити деспотичну владність відносно батьків) [39, с. 116].

Криза підліткового віку часто пов'язана із духовним зростанням і зміною психічного статусу. В результаті цього старші підлітки починають все більше рефлексувати на свій внутрішній світ, в результаті чого з'являється глибока незадоволеність собою. Психологи розрізняють наступні фази підліткової кризи: негативна, або предкритична фаза (відбувається зміна старих звичок, стереотипів); кульмінаційна фаза (13-14 років, але ця точка досить умовна та залежить від індивідуальних характеристик особистості); посткритична фаза (нове усвідомлення своєї особистості, побудова нових соціальних зв'язків) [18]. Труднощі, які пов'язані із психолого-педагогічними характеристиками цього віку, а саме – з кризами підліткового віку, це, перш за все невміння вчитися в нових умовах, іноді небажання вчитися, знижений рівень мотивації до навчання.

Задля подолання кризи підліткового віку психологи радять батьками та педагогам наступне:

- Компромісні рішення проблеми, як найбільш легкий і ефективний спосіб.
- Єдність вимог як в родині, так і в шкільному середовищі.
- Прийняття підлітка, як дорослу особистість, урахування його (її) думки під час прийняття рішень.
- Допомога дитині у керуванні емоціями, зацікавленість її захопленнями.
- Постійна підтримка старшого школяра у всіх його починаннях, заохочення за досягнення.

- Відсутність порівняння старшого школяра з іншими дітьми та уникання негативних оцінних суджень щодо його дій і слів [18].

Незважаючи на характеристику підліткового віку, як кризового, більшість учнів старшого шкільного віку усвідомлюють, що перед ними поступово відкриваються двері дорослого та самостійного життя, тому зростає їх свідоме ставлення до навчання, особливо тих предметів, які можуть бути тим чи іншим чином пов'язані із майбутньою професійною діяльністю, за умови, якщо учень вже визначився із професією або виказує інтерес або схильність до певних навчальних предметів. Типовою для цього віку є ситуація, коли учні проявляють інтерес до двох або трьох профільних по відношенню до майбутньої професії предметів, одночасно демонструючи байдуже ставлення до решти. Таке вибіркоче ставлення до навчальних предметів у підлітків майже цілком пояснюється якістю та рівнем викладання навчальної дисципліни, навчальним інтересом, а також особистістю вчителя.

С. Трубочова трактує навчальний інтерес як «емоційне переживання пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей навчальної діяльності» [40, с. 206]. Дослідниця виокремлює широкий, планувальний, результативний, процесуально-змістовий, навчально-пізнавальний види навчального інтересу. Вважаємо доречним акцентувати увагу вчителя англійської мови саме на пізнавальному інтересі учня підліткового віку, оскільки він передбачає зацікавленість учнем щодо виявлення певних залежностей, причинно-наслідкових зв'язків та їх самостійного встановлення. Такий підхід до формування англомовної лексичної компетентності є особливо ефективним в ІТ-сфері, яка сама по собі базується на наявності причинно-наслідкових зв'язків різного рівня.

Необхідно також враховувати деякі нюанси навчання учнів із особливими освітніми потребами. На цей випадок заклад освіти може організувати здобуття освіти за індивідуальною освітньою траєкторією. Так, відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти,

«індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у закладі (зкладах) освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, зокрема тих, що забезпечують здобуття освіти за мережевою формою здобуття освіти» [37, с.6]. Першим кроком розробки індивідуальної освітньої траєкторії учня є створення індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану. На цьому етапі важливою та необхідною є взаємодія педагогічних працівників із учнем та/або його батьками, оскільки після схвалення плану педагогічною радою закладу освіти, він має бути затвердженим його керівником та підписаний батьками.

Таким чином, обізнаність батьків та вчителів щодо особливостей вікового та індивідуального розвитку учнів старшого шкільного віку, урахування цих аспектів в процесі спілкування та планування навчальної діяльності сприятиме більш продуктивній комунікації із підлітками, налагодженню тісного контакту, а також здійсненню ефективної навчальної діяльності. Окрім того, система освіти має враховувати закономірності вікового розвитку, а саме фаховість та циклічність у змісті навчально-виховного матеріалу. За умови уважного і відповідального ставлення батьків та вчителів до дітей старшого шкільного віку, вони сформулюють набір всіх необхідних для повноцінного функціонування у суспільстві якостей і рис характеру, зможуть максимально проявити себе в навчальній і майбутній професійній діяльності, а також стати повноправними та самодостатніми членами суспільства.

2.2. Програмні вимоги до лексичної компетентності учнів 9го класу

На сьогоднішній день формування та розвиток англомовної лексичної компетентності набуває все більшої актуальності у зв'язку із постійним підвищенням вимог до рівня володіння англійською мовою. Необхідно зазначити, що лексична компетентність є складовою лінгвістичної компетентності, яка, в свою чергу, є складовою комунікативної компетентності.

Теоретичною основою дослідження формування англомовної лексичної компетентності стали наукові праці таких вітчизняних дослідників, як: О. Бігич, Н. Бориско, Л. Василенко, С. Гапонова, С. Логвіна, Р. Мартинова, С. Ніколаєва, Н. Складенко, О. Стеценко, В. Ягупов. Серед зарубіжних науковців, які займалися вивченням особливостей формування лексичної компетентності, варто відзначити М. Alquahtani, С. Blachowicz, J. Harmer, Н. Holec, S. Kersten, P. Nation, N. Norris, S. Webb.

У науковій літературі лексичну компетентність трактують по-різному. Так, Г. Волкотруб визначає її як когнітивно-практичну готовність до оволодіння лексикою [6]; С. Смоліна розглядає її як здатність до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості [36]; Н. Горбунова визначає лексичну компетентність як здатність викликати лексичну одиницю з тривалої пам'яті й включати цю лексичну одиницю у мовленнєвий ланцюг [8]. Відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, лексична компетентність визначається як сукупність знань і здатності самостійно використовувати словниковий запас. Вона складається з лексичних та граматичних елементів [13, с. 108-112]. На думку Н. Шандри англомовна лексична компетентність є інтегрованою якістю, що передбачає сформованість комплексу знань, навичок і здатності використовувати словниковий запас англійської мови у процесі англомовного спілкування [43]. В. Редько визначає лексичну компетентність як здатність ідентифікувати під час читання і слухання та нормативно продукувати лексичні одиниці в усному та писемному спілкуванні відповідно до тем, окреслених навчальною програмою в межах зазначеного мовного матеріалу [33, с.369].

Необхідно підкреслити, що навчання лексики є не стільки основною метою, скільки засобом навчання усім видам мовленнєвої діяльності, оскільки лексична освіченість є основою розвитку мовленнєвих умінь учня [22, с. 217]. Для ефективного формування лексичних навичок мають бути наявні умови

автоматизованості, стійкості й гнучкості, саме це забезпечує поетапність їх формування.

Ефективне формування лексичної компетентності передбачає сформованість активного та пасивного лексичного запасу учнів, тобто наявність активного та пасивного словника. Активний словник включає ті лексичні одиниці, які часто використовуються у процесі вираження власних думок в усній та письмовій формах та у процесі аудіювання. Пасивний словник містить лексичні одиниці, які учні розуміють лише при читанні й сприйнятті чужих думок в усній формі. Обсяг активного та пасивного словника не є сталою одиницею, він постійно змінюється та має здатність взаємозамінюватися протягом усього періоду вивчення англійської мови.

Державний стандарт базової середньої освіти, Типова освітня програма та Модельна програма з іноземних мов є основними нормативними документами, які регулюють навчальну діяльність учнів старшого шкільного віку, окреслюють коло ключових компетентностей, наводять перелік результатів навчання. Для того, щоб ефективно дотримуватися програмних вимог до лексичної компетентності, вчитель має бути обізнаний щодо ключових компетентностей учнів, які є базовими в процесі навчання англійської мови. Отже, будемо рухатися від загального до конкретного. Цікавою для нашого дослідження є одна із ключових компетентностей, зазначена у Державному стандарті базової середньої освіти, а саме здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, що передбачає розвиток наступних умінь: здійснення комунікації в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики); отримання, обробка та критичне осмислення інформації з різних джерел; використання мовних засобів для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях; ефективне вираження власних ідей, почуттів, фактів, явищ, подій в усній і письмовій формі у різних контекстах. Ще однією ключовою компетентністю, яка представляє інтерес для нашого дослідження, є інформаційно-комунікаційна компетентність. Вона передбачає впевнене,

критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності [9, с. 2-3].

Основними галузями, які представляють цінність для нашого дослідження, є мовно-літературна галузь (іншомовна освіта) та інформатична освітня галузь. Так, вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з *мовно-літературної освітньої галузі* (іншомовна освіта) зазначені в додатках А і Б та передбачають, що учень: сприймає усну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування; взаємодіє з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови; надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою [9, с.8]. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з *інформатичної освітньої галузі* передбачають, що учень: знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем; створює інформаційні продукти і програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами за допомогою цифрових пристроїв чи без них; усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації, спілкується та співпрацює як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології; усвідомлює наслідки використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії [9, с.10].

В процесі планування навчальної діяльності з англійської мови вчитель обов'язково має враховувати загальні та конкретні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів 7-9 класів, які детально прописані у Модельній навчальній програмі з іноземних мов. Так, у розрізі лінгвістичної

компетентності серед *загальних результатів навчання* згадуються наступні: учень повинен мати достатній словниковий запас для висловлювання на більшість повсякденних тем: сім'я, хобі та інтереси, навчання, подорож, останні новини [23, с.14]. Повний перелік надається у додатку В.

Серед *конкретних очікуваних результатів навчання* учнів у різних видах мовленнєвої діяльності на кінець 9-го класу зазначені наступні:

- **Рецептивні види мовленнєвої діяльності та зорове сприйняття (комунікативні уміння)** – учень розуміє основний зміст і окремі деталі оповідань або розповідей, оголошень, презентацій, фільмів, телепрограм, дописів у соцмережах, інструкцій до приладів, простих оповідань, що належать до сфери повсякденного спілкування.
- **Інтеракційні види мовленнєвої діяльності (усна, писемна та онлайн взаємодія)** – учень використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів; підтримує розмову або дискусію; доносить до співрозмовника свої думки й реакції щодо розв'язання певних проблем; орієнтується в типових ситуаціях; пише прості листи та електронні повідомлення фактологічного характеру, заявки, запити, здійснює онлайн обмін інформацією; розміщує дописи в мережі Інтернет про особистий досвід, почуття й події.
- **Продуктивні види мовленнєвої діяльності (усне та писемне продукування)** – учень описує, використовуючи прості мовні засоби, різноманітні знайомі предмети; детально передає зміст книги або фільму; стисло аргументує та пояснює власні думки, плани, дії, висловлює власну думку; пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми; презентує тему у вигляді короткої доповіді чи плакату, використовуючи фотографії та короткі текстові блоки [23, с.27-31]. Повний перелік надається у додатку Б.

На етапі старшої школи відбувається вдосконалення навичок та систематизація й узагальнення мовного досвіду. Задача вчителя – максимально наблизити спілкування на уроці до реальних умов життя через використання

проектних та групових форм роботи, що збагачує як активний, так і пасивний словниковий запас. Сфери спілкування у старшій школі включають в себе більш різноманітні теми, порівняно із попереднім етапом навчання. Тематика ситуативного спілкування для 9го класу передбачає такі теми у сферах спілкування: особистісна (Я, моя родина, мої друзі; Спорт і дозвілля; Харчування), публічна (Природа і погода; Живопис; Наука і технічний прогрес; Україна; Країни виучуваної мови), освітня (Шкільне життя; Робота і професії).

Звернімо увагу на загальні характеристики ситуативного спілкування для 9 класу, які надаються у Модельній програмі з іноземних мов. Через тематику ситуативного спілкування та підтеми детально охарактеризовані такі мовленнєві функції/види діяльності: учні повинні вміти надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації; висловлювати власне ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей; порівнювати події, факти, явища; висловлювати власні почуття та емоції; приймати або відхиляти пропозицію; аргументувати власний вибір, точку зору, власну думку; вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника; висловлювати власні переконання, думки, згоду або незгоду. Повний перелік та орієнтовний мовний матеріал надаються у додатку В.

Таким чином, підсумовуючи все вищевикладене, необхідно зробити висновок про те, що обізнаність вчителя щодо діючих нормативних документів, які регламентують навчання іноземних мов в Україні, а також дотримання програмних вимог щодо досягнення загальних та конкретних результатів навчання, сприяють підвищенню ефективності процесу навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти загалом і формуванню та розвитку всіх видів компетентностей учнів зокрема.

2.3. Вибір навчального матеріалу для формування в учнів англійської лексичної компетентності в галузі ІТ

Реалії сьогодення та швидкий темп оновлення інформації у сучасному світі вимагають від особистості наявності певних компетентностей, які допомагають їй активно функціонувати в інформаційному середовищі, отримувати та обробляти інформацію із різних джерел, використовувати найновітніші досягнення техніки. Так, С. Максименко у своїй науковій доповіді загальним зборам НАПН України «Теоретико-методологічні засади психологічного проектування, розвитку, самоздійснення особистості дитини: майбутнє нації необхідно вирощувати» від 19 листопада 2021р. наголошує, що саме педагоги мають закладати передумови появи творчої молоді, яка здатна до самореалізації, самовизначення та самодетермінації. Науковець наводить низку компетентностей, якими має володіти особистість XXI сторіччя. Для нашого дослідження цікавою є думка вченого про важливість формування у підростаючого покоління вміння вирішувати складні завдання, наявності критичного мислення, когнітивної гнучкості та системності мислення, вмінь роботи з ІТ-системами, «оскільки інтернет зламав кордони і зробив економіку глобальною, що вимагає спілкування з усіма людьми в усіх куточках світу – обмін ідеями» [21, с.2].

Ефективне формування та подальший розвиток англомовної лексичної компетентності передбачає дотримання принципів її формування. Особливості роботи з лексичним матеріалом в галузі ІТ досліджувалися такими вітчизняними вченими як О. Балтіна, Г. Барабанова, С. Бахов, Н. Гальськова, О. Капінус, А. Киналь, І. Костікова, О. Просяник, Г. Рогов, С. Фоломкіна, Є. Шевченко. Дидактичні аспекти використання інформаційних технологій та засобів онлайн-вправ в процесі формування лексичної компетентності розкриваються у наукових працях таких зарубіжних дослідників як С. Aldrich, G. Cheng, P. Krystalli, P. Arvanitis, R. Marriot, J. Mackenzie та інших.

Необхідно наголосити, що основними засобами навчання англійської мови є підручники, рекомендовані/допущені МОН України до використання у шкільній практиці. Сучасний вчитель не повинен обмежуватися лише

підручником, а за наявності дидактичної потреби, має долучати до своєї роботи іншу додаткову навчальну літературу, наочність, електронні засоби, сучасні онлайн ресурси та платформи, які, за умови їх застосування у комплексі, забезпечують ефективний розвиток лексичної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти.

Н. Шандра виокремлює наступні методологічно обґрунтовані підходи до формування англомовної лексичної компетентності:

- Компетентнісний підхід окреслює цілі й напрями роботи з лексичним матеріалом в галузі ІТ, розкриває зміст та результат процесу іншомовної підготовки старших школярів, гарантує комплексне формування всіх складників англомовної лексичної компетентності.
- Комунікативно-когнітивний підхід забезпечує розуміння та свідоме використання лексичних одиниць у мовленні, сприяє ефективному відбору, гарантує правильне використання цих одиниць, допомагає здійснювати моніторинг та оцінювання ефективності рівня сформованості згаданої компетентності.
- Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає оволодіння правилами оперування лексичними одиницями та мовленнєвими моделями, що відбувається одночасно з опануванням їх комунікативно-мовленнєвої функції в процесі здійснення активної англомовної мовленнєвої діяльності.
- Соціокогнітивний підхід, враховуючи біологічні й когнітивні схильності старших школярів, актуалізує соціальні і когнітивні чинники, які є провідними у процесі формування англомовної лексичної компетентності в ІТ сфері.
- Особистісно-орієнтований підхід реалізується через прояв учнями суб'єктивного ставлення до лексичного матеріалу, який підлягає опануванню.

- Інтегрований підхід передбачає акумуляцію усіх складових цього процесу [42, с. 286].

І. Литвиненко пропонує наступні групи якісних критеріїв відбору навчального матеріалу: 1) предметно-наукові (критерій новизни та інформаційної цінності матеріалу); 2) лінгвостилістичні критерії (критерії різноманітності типів та жанрів текстів, критерій представленості лексики); 3) методичні критерії (критерій адаптивності та доступності, автентичності та тематичності навчальних матеріалів); 4) особистісно-орієнтовані критерії (критерій відповідності особистим потребам учнів, критерій практичної цінності інформації) [19].

Проаналізувавши роботи вчених щодо критеріїв відбору навчальних матеріалів для роботи з англійською лексикою, пропонуємо наступний перелік критеріїв відбору навчального матеріалу для формування в учнів англійської лексичної компетентності в галузі ІТ:

- Дотримання правила 4C елементів CLIL-технології (За Д. Коіл): content (зміст), communication (комунікація), cognition (когніція), culture (культура) [30, с.164-165].
- Інтеграція предметного ІТ-змісту з цілями навчання англійської мови, оскільки саме в такому випадку наявні переваги навчання через зміст (CLIL) зможуть проявитися найбільшим чином.
- Мультиmodalне подання інформації, урахування вікових особливостей, навчальних стилів, уподобань, інтересів, хоббі учнів і розвиток у них різних видів грамотності [57].
- Урахування рівня складності навчальних матеріалів, оскільки він має бути дещо нижчим порівняно з актуальним рівнем [30, с.170].
- Інтерактивний характер завдань, який забезпечує покроковий самоконтроль користувача за правильністю своїх операцій з лексичними одиницями і запобігає закріпленню помилкових дій.

- Використання лише тих онлайн матеріалів та програм, які є практично розробленими та захищеними на державному рівні.
- Використання навчального матеріалу, який сприяє не тільки розвитку англомовної лексичної навички, але й підвищенню цифрової грамотності учнів [21, с.5].
- Підбір навчального матеріалу з акцентом на предметний зміст ІТ галузі, що з одного боку активізує вже наявні знання з предмету, а з іншого – допомагає формувати в учнів поглиблені знання в рамках ІТ сфери. Це також сприятиме поповненню лексичного запасу предметної термінології [15].
- Активне застосування завдань пошукового, проблемного і творчого характеру, завдань з пошуку і критичної оцінки інформації, аналітичного читання і письма, завдань по виділенню головного, порівняння, знаходження зв'язків, застосування завдань з аналітичного й критичного мислення і тренування здогадки, наприклад, подання обробленої інформації у вигляді есе, доповіді, презентації, розробки бізнес-проектів.
- Урахування культурологічного контенту навчальних матеріалів, оскільки використання автентичних матеріалів допомагає учням розглядати різноманітні ІТ теми з позицій відмінностей соціально-економічної дійсності та сприяє більш глибокому розумінню власної культури [61].
- Відбір завдань, в основу яких закладено стимуляцію самостійної й творчої діяльності учнів, розвиток комунікативних навичок.
- Орієнтація на вправи, які активують вищі когнітивні навички, залучають різноманітні процедурні можливості для використання ряду мисленнєвих операцій, таких як порівняння, аналіз, синтез [49].

Таким чином, роблячи висновок, необхідно зазначити, що відбір навчального матеріалу для формування в учнів англомовної лексичної

компетентності в галузі ІТ є важливим етапом роботи над лексикою в процесі формування лексичної компетентності як складової комунікативної компетентності. Особливо важливим є цей етап у разі використання вчителем методики CLIL, що вимагає залучення термінологічних одиниць із галузі інформаційних технологій. Ще одним важливим аспектом є тісна співпраця вчителя англійської мови та вчителя інформатики, тому що методика CLIL базується на тому, що інформатика інтегрується на уроці англійської мови, а мова, відповідно, на уроці інформатики, що вимагає від вчителів аналізу та кореляції навчальних програм. Відбір лексичного матеріалу має бути ґрунтовним, оскільки вищезазначені навчальні предмети інтегруються між собою за допомогою тем і завдань.

2.4. Комплекс вправ для формування в учнів англійської лексичної компетентності в галузі ІТ

В процесі дослідження нами було розроблено та запроваджено у навчальний процес закладу загальної середньої освіти комплекс вправ, спрямований на розвиток лексичної компетентності учнів 9 класу в галузі ІТ. Оскільки лексична вправа виступає певною одиницею формування лексичної компетентності учнів, то комплекс вправ передбачає наявність певної концепції засвоєння лексики, застосування сукупності вправ для вирішення окремої стратегічної задачі [4, с. 164]. При складанні комплексу вправ перед нами стояли наступні завдання: визначити види лексичних вправ, виділити можливі стадії процесу навчання лексиці, розташувати всі вправи у певній послідовності.

Розроблений нами комплекс вправ має своїм основним фокусом формування англійської лексичної компетентності учнів 9 класу через використання матеріалу навчального предмету «Інформатика».

На першому етапі розробки комплексу вправ було детально проаналізовано не тільки Модельні програми з англійської мови, але й Програму курсу Інформатика для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. Так,

відповідно до цієї Програми учні 9 класу вивчають такі теми, як «Інформація, інформаційні процеси, системи, технології», «Створення та опрацювання текстових документів», «Створення та опрацювання графічних зображень», «Створення та опрацювання комп'ютерних презентацій», тощо [32].

Основним підручником для учнів груп, які брали участь у пробному навчанні, був підручник Solutions. Intermediate. (Unit 5, Тема: Computing. Лексичний матеріал: Computing. Get online. Log onto. In a computer shop) [55]. Окрім того, в процесі розробки комплексу вправ також додатково використовувався підручник Gateway. 2nd Edition (Unit 10, Тема: Log on. Лексичний матеріал: Using a Computer. The Internet. Collocations with *email*. Protecting yourself on the Internet [68]. Таким чином, базуючись на програмах з іноземної мови та інформатики, загальною темою для комплексу вправ було обрано “Computers. Computing. Logging on”.

Основною гіпотезою впровадження цього комплексу вправ є наступна. Після декілька разового застосування даного комплексу вправ з учнями 9 класу на уроках англійської мови, учні мають закріпити відповідний навчальний матеріал з предмету «Інформатика» засобами англійської мови.

Комплекс вправ включає рецептивні, рецептивно-продуктивні, (ре)продуктивні вправи та умовно поділений на декілька етапів відповідно до основних положень методики soft CLIL.

Клас: 9

Тема: Computers. Computing. Logging on

Форми роботи: фронтальна, групова, індивідуальна, парна.

Технологія: CLIL (інтеграція англійської мови та інформатики)

Мета системи вправ: формування лексичної компетентності учнів через систематизацію та узагальнення їх знань та вмінь з навчального предмету «Інформатика» (навички роботи щодо листування електронною поштою, використання онлайн платформ)

Обладнання: основний підручник Solutions. Intermediate, додатковий підручник Gateway. Student's Book Pack. 2nd edition, таблиці, схеми, роздатковий матеріал, ілюстративний матеріал, завдання на картках, смартфони, ноутбуки, смарт-дошка, Інтернет-ресурси.

Вправа 1. What do you know about e-mail? Associations.

Тип вправи: рецептивна, некомунікативна.

Мета: актуалізація наявної в учнів опорної лексики (активний та пасивний словник) з теми уроку через використання електронного ресурсу Mentimeter.

Завдання: Work individually and think about any words, any associations with electronic mail. Contribute your ideas to the Mentimeter (додаток Г).

(word document, check e-mail, e-mail account, reply to an e-mail, send e-mail, attached file, forward an e-mail, emoticon, e-mail address, delete an e-mail, reply to an e-mail, social media, gmail.com)

Пояснення до вправи: Ця вправа орієнтована на актуалізацію опорних знань щодо лексичних одиниць з відповідної теми. Вправа враховує потенційні можливості учнів, їх навчальний досвід, рівень готовності для успішного виконання вправи та пізнавальні інтереси.

Режим виконання: індивідуальний.

Вправа 2. Computer terms

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна, умовно комунікативна.

Мета: формування лексичної компетентності (ознайомлення, семантизація та розпізнавання лексичних одиниць за темою).

Завдання: Listen to the teacher and repeat the computer terms after him (her). Work on Jamboard in small groups. In your group match the terms with their definitions. Read the terms and definitions aloud. Present the findings of your group, compare them with other groups' ideas (додаток Д).

Пояснення до вправи: Вправа націлена на ефективне формування лексичних навичок шляхом семантизації та багаторазового повторення кожним учнем лексичних одиниць за темою через поступове збільшення обсягу тренувань, застосування наочності у вигляді ресурсу Jamboard, індивідуального підходу до навчання лексичного матеріалу, наявність постійного і нагального зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом навчання, своєчасного контролю.

Режим виконання: робота в міні-групах.

Вправа 3. Collocations with the word *e-mail*

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна

Мета: формування лексичної компетентності (розпізнавання та тренування лексичних одиниць за темою).

Завдання: Individually read the text. The words in italics frequently go with the word e-mail. Which of the words below in red match the following icons? Discuss your ideas with a peer [68, с.125].

Text

The other day I tried to **(a) send** an email to my cousin but it **(b) bounced back**. The email **(c) address** wasn't correct. The problem was that my cousin had recently changed his email **(d) account**. He'd sent me a message with his new email address but I had accidentally **(e) deleted** it, so I didn't have it any more. I knew that one of my friends had my cousin's new email address so I sent my original email to my friend and asked her to **(f) forward** it to my cousin. The next day I was **(g) checking** my email and I saw that my cousin had **(h) replied to** my message.

Пояснення до вправи: метою даної вправи є тренування нових лексичних одиниць з теми Electronic Mail. Вправа враховує особливості матеріалу, що вивчається: його складність і важкість засвоєння, у зв'язку з чим здійснюється диференційований підхід до формування англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ.

Режим виконання: індивідуальний з наступною роботою у парах.

Вправа 4. Emoticons

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна, умовно-комунікативна

Мета: розширити словниковий запас учнів за рахунок розуміння значення емотіконів та їх використання в процесі написання електронного листа.

Завдання: Emoticons are small icons that show emotions. Their aim is to show sender's feelings, emotions, mimics etc. In pairs go to WordWall resource, discuss the emotions and match them with their meaning. You can use either a link or a QR Code (додаток Е).

Пояснення до вправи: Вправа має на меті розширити словниковий запас учнів в галузі ІТ взагалі та щодо написання електронного листа зокрема. Вправа також

носить мотиваційний характер, оскільки учні часто використовують різного роду емотікони у текстових повідомленнях у месенджерах та соціальних мережах.

Режим виконання: робота у парах.

Вправа 5. Formal e-mails vs informal e-mails. Netiquette.

Тип вправи: репродуктивна-продуктивна, умовно-комунікативна

Мета: навчити учнів відрізняти особливості написання формального та неформального електронного листа, використовуючи відповідні лексичні одиниці та кліше.

Завдання: In groups read the samples of formal and informal e-mails and fill in the proper columns of the table with useful tips how to write these types of e-mails. Present your groups' table and compare it with your peers' one (додатки Ж, З) [58].

Пояснення до вправи: Вправа орієнтована на узагальнення знань учнів про структуру, типи та стилі електронного листування англійською мовою, відпрацювання відповідних лексичних одиниць та кліше, характерних для певного стилю листування англійською мовою. Окрім того вправа допомагає розвивати лексичну компетентність учнів у галузі ІТ.

Режим виконання: робота в групах.

Вправа 6. Formal e-mail error correction

Тип вправи: репродуктивна-продуктивна, умовно-комунікативна.

Мета: узагальнити знання учнів за темою, навчити учнів правильно використовувати лексичні одиниці та кліше, характерні для написання формального електронного листа.

Завдання: Work in groups, read this formal e-mail, find the mistakes and edit this email (додаток К).

Пояснення до вправи: Вправа не тільки розвиває лексичну компетентність учнів у галузі ІТ (написання електронного листа), але й вчить їх критично мислити, плідно працювати у команді задля досягнення певного результату. Таким чином, паралельно із лексичною компетентність розвиваються і софт-навички.

Режим виконання: робота в групах.

Вправа 7. The most popular abbreviations for writing informal e-mails

Тип вправи: репродуктивна-продуктивна, умовно-комунікативна

Мета: розвинути лексичну компетентність учнів у галузі ІТ (написання неформального електронного листа).

Завдання: Individually go to Padlet and match the abbreviations with the full words or phrases. Read the informal e-mail, replace some words with abbreviations (додаток Л).

ASAP - as soon as possible

AFAIK - as far as i know

AKA - also known as

B4 - before

Btw - by the way

BK - because

IDK - I don't know

IMO - In my opinion

EOD - end of day

LOL - laughing out loud

OMG - oh my god

TTYL - talk to you later

HAND - have a nice day

TNX - thanks

FYI - for your information

PS - posscript

Y/N - yes or no

Пояснення до вправи: Вправа орієнтована на правильне використання найпопулярніших англomовних скорочень при написанні неформального електронного листа. Учні працюють індивідуально із дошкою Padlet. Така форма роботи дає можливість вчителям змінювати підходи до роботи з лексичним матеріалом за допомогою впровадження елементів сучасних педагогічних технологій навчання. Використання сервісу Padlet робить навчальний процес інтерактивним. Таким чином ця вправа додатково розвиває їх вміння користуватися сучасними освітніми ресурсами та платформами для навчання.

Режим виконання: індивідуальний

Вправа 8. Power Point Presentation

Тип вправи: репродуктивна-продуктивна, комунікативна

Мета: розвинути лексичну компетентність учнів у галузі ІТ (створення групової презентації (PPt) на тему “Tips how to write formal and informal e-mail”, усна презентація доробку в класі).

Завдання: 1. In groups think about the tips how to write formal and informal e-mail, discuss the ideas. 2. Distribute the roles within your group (content manager, graphic

designer, error corrector, presenter, time keeper, etc). 3. Create a power point presentation. 4. Present your findings (додаток М).

Пояснення до вправи: Вправа активізує опорні знання учнів щодо особливостей створення та опрацювання комп'ютерних презентацій, у нашому випадку такого типу презентації, як power point presentation. Окрім того, групова робота, а саме обговорення етапів створення презентації, а також власне усна доповідь, сприяють активізації активних лексичних одиниць у говорінні та аудіюванні.

Режим виконання: груповий

Вправа 9. Reflection. Round-up.

Тип вправи: продуктивна, комунікативна

Мета: з'ясувати зміст опрацьованого матеріалу, порівняти реальні результати з очікуваними, зробити висновки, скорегувати засвоєне.

Завдання: 1. Recollect one issue from the lesson connected with the process and rules of writing e-mails (it can be a noun or a combination of nouns). 2. Characterize this issue with the help of two adjectives. 3. Show how this issue works by using three verbs. 4. Tell your partner one sentence describing your attitude to this issue.

Пояснення до вправи: Вправа орієнтована на розвиток навичок аналітичного мислення, адже саме воно сприяє умінню зіставляти, порівнювати, аналізувати, що, у свою чергу, поступово веде учнів до найвищих рівнів таксономії Блума. Такий підхід до завершення системи вправ закладає основу для розвитку розсудливості, творчого мислення, співчуття й ефективного спілкування зі своїм оточенням. Самі ці уміння знадобляться учням не тільки під час вивчення англійської мови, але й для досягнення успіхів протягом усього життя.

Режим виконання: у парах, фронтальний

Вправа 10. Homework

Тип вправи: продуктивна, комунікативна

Мета: розвиток англомовної лексичної компетентності учнів у галузі ІТ в процесі написання формального та (або) неформального електронного листа, створення його прихованої копії, додавання різного типу вкладень до листа. Усна презентація етапів роботи.

Завдання: Use the Random Wheel (WordWall) and choose what type of the e-mail (formal or informal) you are going to write at home. Write an email and send it to your teacher/friend (a copy) adding different types of attachment (screen shots, PPT you did during the lesson). While writing an e-mail, refer to all the materials we were working with at the lesson (додаток Н). Be ready with oral presentation on all the stages of working with email.

Пояснення до вправи: Домашнє завдання виступає кульмінаційним моментом системи вправ для формування в учнів англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ, оскільки воно має на меті закріплення, поглиблення і розширення знань, набутих учнями на уроці, сприяє більш міцному засвоєнню нового матеріалу та формуванню самостійності у навчанні, розвиває пізнавальні інтереси та творчі здібності учнів. До того ж учні при цьому навчаються створювати та відправляти електронний лист та його приховану копію адресатам, додавати до нього вкладення різних типів (у вигляді аудіо та фото файлів, презентацій). Усна презентація щодо етапів роботи з електронною поштою сприяє активізації активної лексики комплексу в говорінні.

Режим виконання: індивідуальний.

Контроль: наступного уроку.

Підводячи підсумок вищенаведеному, необхідно зазначити, що процес оволодіння словом, у більш глобальному сенсі процес формування лексичної

компетентності у галузі ІТ, відбувається поетапно, тому запропонований нами комплекс вправ є не що інше, як розташування різних видів та підвидів вправ у певному порядку, у певній кількісній пропорції, що сприяє більш успішному досягненню мети у процесі навчання англійської мови за допомогою методики CLIL, а саме – soft CLIL. Інтеграція навчального матеріалу галузі Інформатика в процес навчання англійської мови з метою формування лексичної компетентності учнів є методично виправданою та доречною, якщо матеріал правильно підібраний, відповідає всім необхідним критеріям, програмним вимогам, темі та меті уроку, а також задовольняє потреби учнів.

Висновки до розділу 2

Аналітична та практична робота над другим розділом нашого дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. Аналіз різних вікових періодизацій довів, що у більшості своїй старший шкільний вік – це період ранньої юності, але ж часові рамки юнацького віку є дещо розмитими. У нашому дослідженні спираємося на ранню юність, а саме 14-15 років, оскільки приблизно у цьому віці учні навчаються у 9 класі. Урахування особливостей вікового та індивідуального розвитку учнів старшого шкільного віку, а також фаховості та циклічності змісту навчально-виховного матеріалу в процесі планування навчальної діяльності сприяє максимально легкому подоланню криз підліткового віку, створенню сприятливої та доброзичливої атмосфери, а також підвищенню ефективності розвитку англійської лексичної компетентності у галузі ІТ.
2. Ступінь успішності роботи з лексичним матеріалом за допомогою методики CLIL, у нашому випадку поєднання навчального матеріалу галузі Мова і література та Інформатика, передбачає детальне знайомство вчителя з основними нормативними документами, а саме Державним стандартом базової середньої освіти, Типовою освітньою програмою та Модельною програмою з іноземних мов. Саме ці документи регулюють

навчальну діяльність учнів старшого шкільного віку, окреслюють коло ключових компетентностей, наводять перелік результатів навчання. Вчитель англійської мови має бути обізнаний щодо ключових компетентностей учнів, які є базовими в процесі навчання англійської мови, а також дотримуватися програмних вимог щодо розвитку англійської лексичної компетентності.

3. Аналіз робіт вчених щодо критеріїв відбору навчальних матеріалів для роботи з англійською лексикою, дозволив нам розробити перелік критеріїв відбору навчального матеріалу для формування в учнів англійської лексичної компетентності в галузі ІТ, а саме: дотримання правила 4C елементів методики CLIL; інтеграція предметного ІТ-змісту з цілями навчання англійської мови; мультимодальне подання інформації; урахування вікових особливостей та рівня складності навчальних матеріалів; інтерактивний характер завдань; підбір навчального матеріалу з акцентом на предметний зміст ІТ галузі; урахування культурологічного контенту навчальних матеріалів; стимуляція самостійної й творчої діяльності учнів.
4. Запропонований нами комплекс вправ для розвитку лексичної компетентності в галузі ІТ включає наступні групи вправ: рецептивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні. Перша група – це рецептивні вправи на семантизацію нових лексичних одиниць з теми “Computers. Computing. Logging on” з опорою на контекст, ілюстративну і вербальну наочність. Ця група вправ передбачає наявність зворотного зв’язку у вигляді розгорнутої вербальної реакції вчителя на коректність фонетичної сторони лексичної одиниці. Рецептивні вправи базуються на групуванні лексичних одиниць, поєднанні їх із відповідними ілюстраціями. Наступна група включає рецептивно-репродуктивні вправи на завершення окремих речень з вербальною опорою, яка пропонує множинний вибір; трансформацію речень з опорою на модель виконання і часткову вербальну

опору; диференціацію особливостей написання формального та неформального електронного листа. Продуктивні вправи орієнтовані на відновлення електронного листа за зразком; переклад словосполучень та речень з ІТ тематики англійською мовою; наявність реакції зворотного зв'язку на помилковий переклад – пред'явлення правильного варіанту перекладу; написання відповідного типу електронного листа із дотриманням всіх правил та рекомендацій до складання цього типу електронного листа, на використання активної лексики комплексу вправ в процесі говоріння. Таким чином, запропонований комплекс вправ активізує лексичні одиниці у всіх видах мовленнєвої діяльності, а саме аудіюванні, читанні, говорінні та письмі.

РОЗДІЛ 3. АПРОБАЦІЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРЕДМЕТНО-МОВНОГО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 9го КЛАСУ

3.1. Організація та проведення пробного навчання

З метою перевірки ефективності розробленого нами комплексу вправ для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ під час педагогічної практики нами було проведене пробне навчання, яке являє собою дослідження з підтвердження або спростування первинної робочої гіпотези, побудоване на ерудиції та педагогічній інтуїції того, хто здійснює науковий пошук [22, с. 46]. Дослідження проводилось на базі Чернівецького багатoproфільного ліцею №9 Чернівецької міської ради, розташованого у м. Чернівці за адресою: вул. Щепкіна, 2. Пробне навчання відбувалось протягом лютого – травня 2022-2023 навчального року з учнями 9-А (8 здобувачів освіти) та 9-Б (8 здобувачів освіти) класів загальною кількістю 16 осіб. Вчитель англійської мови – Моїсеєнко Г.В.

Метою пробного навчання є перевірка ефективності використання розробленого нами комплексу вправ. При цьому було висунуто *робочу гіпотезу*, згідно з якою, застосування цього комплексу вправ на уроках англійської мови сприятиме ефективному формуванню в учнів 9 класу англomовної лексичної компетентності, а також стимулюватиме успішне засвоєння навчального матеріалу з використання електронної пошти, що вивчається в межах предмету «Інформатика», засобами англійської мови. Таким чином передбачається, що впровадження технології CLIL у навчальний процес позитивно впливатиме на одночасне формування двох ключових компетентностей (здатність спілкуватися іноземною (англійською) мовою та інформаційно-комунікаційна

компетентність), зазначених у Державному стандарті базової середньої освіти [9, с.2-3].

Відповідно до поставленої мети нами були сформульовані наступні завдання:

- 1) перед початком пробного навчання здійснити вхідний моніторинг знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці учнів 9-х класів, який містить завдання мовного, мовленнєвого (на визначення рівня сформованості англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ, а саме – за тематикою, пов’язаною з електронним листуванням) та фахового характеру (на визначення рівня сформованості навичок користуватися електронною поштою);
- 2) провести апробацію розробленого комплексу вправ для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ в умовах реального навчання;
- 3) після проведення пробного навчання здійснити вихідний моніторинг знань і вмінь учнів 9 класу, який містить ті самі завдання мовного та фахового характеру;
- 4) описати хід пробного навчання, перевірити достовірність висунутої гіпотези щодо ефективності створеного комплексу вправ шляхом інтерпретації і порівняння результатів вхідного та вихідного моніторингів, надати методичні рекомендації щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англomовної лексичної компетентності в учнів 9го класу.

Отже, наше дослідження буде складатись із наступних етапів:

- 1) *констатувальний етап*, під час якого відбувається розробка тестових завдань для проведення вхідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – в процесі електронного листування; розробка критеріїв оцінювання результатів вхідного моніторингу; проведення

вихідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-А та 9-Б класів; інтерпретація отриманих результатів. До методів, що застосовуються на цьому етапі дослідження, відносимо тестування, статистичну обробку даних і їх аналіз;

- 2) *формувальний етап*, під час якого відбувається апробація розробленого комплексу вправ для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ в умовах пробного навчання; проведення вихідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів; інтерпретація отриманих результатів. До методів, що застосовуються на цьому етапі дослідження, відносимо усну співбесіду, спостереження, тестування, статистичну обробку даних і їх аналіз;
- 3) *контрольний етап*, під час якого відбувається перевірка достовірності висунутої гіпотези щодо ефективності створеного нами комплексу вправ, а саме – порівнюються та узагальнюються дані проведених моніторингів, вираховується значення коефіцієнту навченості за формулою В.П. Беспалька, необхідне для перевірки гіпотези, інтерпретуються результати дослідження. До методів, що застосовуються на цьому етапі дослідження, відносимо аналіз, статистичну обробку даних, систематизацію та узагальнення отриманих результатів.

Пробне навчання проводилось нами з урахуванням наступних положень:

- 1) пробне навчання було проведене в природних умовах згідно з чинною для 9-х класів Навчальною програмою з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов (Англійська мова, 9 клас, 2017р.);

- 2) пробне навчання учнів передбачало навмисне внесення змін до навчального процесу відповідно до мети дослідження;
- 3) пробне навчання було спрямоване на перевірку робочої гіпотези дослідження й проводилось на одному і тому ж контингенті учнів.

На *першому (констатувальному) етапі дослідження* було здійснено вхідний моніторинг знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів, який містив тестові завдання мовного, мовленнєвого (на визначення рівня сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ, а саме – за тематикою, пов’язаною з електронним листуванням) та фахового характеру (на визначення рівня сформованості вмінь користуватися електронною поштою). Такий моніторинг надає вчителю можливість визначити ступінь володіння новим матеріалом до початку його вивчення [14, с. 61].

Для проведення вхідного моніторингу учасникам пробного навчання було запропоновано виконати Тест 1 або Тест 2 в гугл формі, що містили завдання відкритого (з короткою/розгорнутою відповіддю) та закритого типу (з вибором однієї правильної відповіді із запропонованих). За рівнем складності завдань тести є рівнозначними та виконувались учнями за варіантами (Варіант 1 писав Тест 1, а Варіант 2 відповідно – Тест 2). Кожний тест містив чотири завдання (див. Task 1-4 у додатку П):

- 1) Завдання 1 (перекласти словосполучення та речення з англійської на українську мову – 6 тестових завдань) та Завдання 2 (перекласти словосполучення та речення з української на англійську мову – 6 тестових завдань) спрямовані на виявлення рівня розвитку рецептивно-репродуктивних знань англомовного лексичного матеріалу за темою «Електронне листування»;
- 2) Завдання 3 (встановити відповідності між частинами/елементами електронного листа та їх визначенням – 12 тестових завдань)

спрямоване на виявлення рівня розвитку знань основних понять, принципів функціонування електронної пошти;

- 3) Завдання 4 (написати неформальний електронний лист англійською мовою та відправити його вчителю) спрямоване на виявлення рівня розвитку продуктивних умінь написання неформального електронного листа англійською мовою, а також вміння роботи з електронною поштою, а саме: вміння створювати й відправляти електронний лист та його приховану копію адресатам, додавати до нього вкладення у вигляді аудіо та фото файлів.

Тестові завдання оцінювались за наступними критеріями. Завдання 1 та Завдання 2 оцінювались разом у 12 балів (по 1 балу за кожну вірну відповідь), тестове Завдання 3 – 12 балів (по 1 балу за кожну вірну відповідь), Завдання 4 – 12 балів. Максимальна кількість балів за виконання завдань вхідного моніторингу – 36. При цьому було виявлено наступні рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості умінь користуватися електронною поштою: високий – від 28 до 36 балів; достатній – від 19 до 27 балів; задовільний – від 10 до 18 балів; низький – від 0 до 9 балів. Відповідність запропонованих критеріїв оцінювання рівнів сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ програмним вимогам оцінювання згідно з чинною Навчальною програмою з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов (Англійська мова, 9 клас, 2017р.) представлена в Таблиці 1.

Таблиця 1

Відповідність критеріїв оцінювання рівнів сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ програмним вимогам оцінювання

Комуніка тивні види мовленнє вої діяльнос ті	Комуніка тивні уміння	Рівні сформованос ті англомовної лексичної компетентнос ті в галузі ІТ	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 9 класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
Інтераkці йні	Писемна взаємодія , онлайн взаємодія	Іноземна мова у загальноосвітніх навчальних зкладах А2+	
		Високий	Пише особисті листи, пов'язані зі сферою нагальних потреб (формальні та неформальні). Вільно спілкується онлайн на побутові теми, використовуючи мовні кліше. Обмінюється повідомленнями/листами з іншими.
		Достатній	Пише особисті листи, пов'язані зі сферою нагальних потреб (формальні та неформальні) з незначними помилками, що не впливають на суть повідомлення. Вільно спілкується онлайн на побутові теми, допускає помилки при використанні мовних кліше. Обмінюється повідомленнями/ листами з іншими.

		Задовільний	Пише особисті листи, пов'язані зі сферою нагальних потреб (переважно неформальні) із помилками, що впливають на суть повідомлення. Спілкується онлайн на легкі побутові теми. Обмінюється короткими повідомленнями/листами з іншими.
		Низький	Пише особисті листи, пов'язані зі сферою нагальних потреб (неформальні) із суттєвими помилками. Спілкується онлайн на легкі побутові теми, допускаючи помилки. Відчуває труднощі при обміні короткими повідомленнями/ листами з іншими.

Результати вхідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування подані у Таблиці 2 та Таблиці 3.

Таблиця 2

Результати вхідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-А класу

ШБ учнів 9-А класу у порядков	Кількіст ь балів, набраних за	Кількіст ь балів, набраних за	Кількіст ь балів, набраних за	Загальна кількість набраних балів	Рівень
--	--	--	--	--	---------------

их номерах	Завдання 1-2	Завдання 3	Завдання 4		
Учень 1	5	5	6	16	задовільний
Учень 2	8	7	7	22	достатній
Учень 3	7	8	8	23	достатній
Учень 4	5	6	6	17	задовільний
Учень 5	8	10	9	27	достатній
Учень 6	4	5	4	13	задовільний
Учень 7	3	3	3	9	низький
Учень 8	6	6	5	17	задовільний
Середній бал	5,75	6,25	6	18	

Таблиця 3

Результати вхідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-Б класу

ШБ учнів 9-Б класу у порядков их номерах	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 1-2	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 3	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 4	Загальна кількість набраних балів	Рівень
Учень 1	5	7	6	18	задовільний
Учень 2	7	9	9	25	достатній
Учень 3	8	10	10	28	високий
Учень 4	4	6	5	15	задовільний
Учень 5	6	6	8	20	достатній
Учень 6	4	4	3	11	задовільний
Учень 7	4	6	6	16	задовільний

Учень 8	4	9	5	18	задовільний
Середній бал	5,25	7,1	6,5	18,9	

За результатами вхідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, ми визначили кількість учнів 9-А та 9-Б класів, які мають високий, достатній, задовільний та низький рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ. Такі дані наведені в Таблиці 4 нижче.

Таблиця 4

Рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою до пробного навчання

Рівень	Кількість учнів		Разом
	9-А	9-Б	
високий	0	1	1
достатній	3	2	5
задовільний	4	5	9
низький	1	0	1

Кількісний аналіз наведених в Таблицях 2-4 даних свідчить про наявний приблизно однаковий середній бал за результатами вхідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів (18 та 18,9 відповідно) та переважно задовільний рівень сформованості (9 учнів) англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою до пробного навчання (див. Таблицю 4).

Наочно результати вхідного моніторингу до пробного навчання представлені в гістограмі нижче.

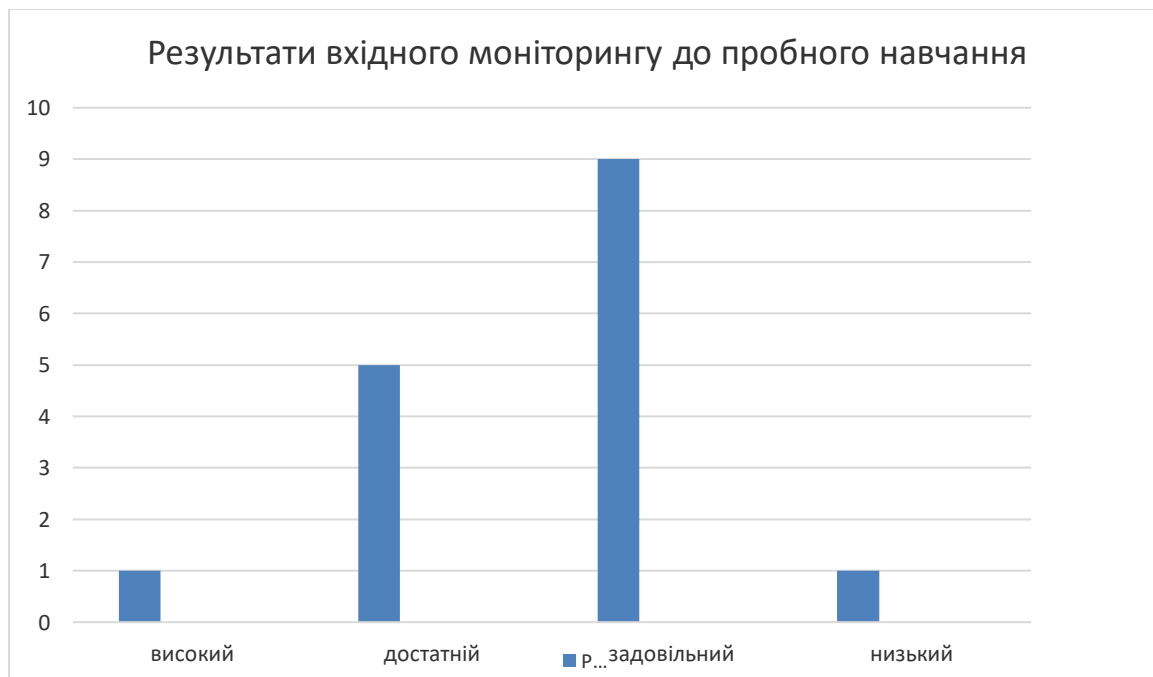

Рис. 1. «Результати вхідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів»

Якісний аналіз даних вхідного моніторингу свідчить про те, що учні недостатньо ознайомлені з англomовною лексикою за темою «Електронне листування» (середній бал за виконання Завдання 1 та Завдання 2 в 9-А – 5,75, а в 9-Б – 5,25), відповідно не вміють її використовувати під час написання електронного листа англійською мовою (середній бал за виконання Завдання 4 в 9-А – 6, а в 9-Б – 6,5). Тобто учасники обох класів мають задовільний рівень розвитку рецептивно-репродуктивних знань англomовного лексичного матеріалу за темою «Електронне листування» та задовільний рівень розвитку продуктивних умінь написання неформального електронного листа англійською мовою. Що ж стосується фахової складової здійсненого вхідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, то можемо констатувати, що Завдання 3 учасники виконали краще всього (середній

бал за його виконання в 9-А – 6,25, а в 9-Б – 7,1). Такий результат засвідчує задовільний рівень розвитку знань основних понять, принципів функціонування електронної пошти в 9-А та достатній – в 9-Б. Також ми дійшли висновку, що найбільші труднощі в учасників пробного навчання виникли під час перекладу словосполучень і речень з української мови на англійську, а також під час виконання Завдання 3 більшість учнів не змогли встановити відповідності між такими частинами/елементами електронного листа, як CC, BCC, email header, white list, blacklist, та їх визначенням.

Тобто, робимо висновок, що з теорією учасники пробного навчання більш-менш ознайомлені, а використання цих знань на практиці, а саме – вміння створювати та відправляти електронний лист та його приховану копію адресатам, додавати до нього вкладення у вигляді аудіо та фото файлів (задовільний рівень в учнів 9-А та 9-Б класів), потребує подальшого закріплення, адже не всі учні змогли надіслати приховану копію листа, додати необхідні вкладення (середній бал за виконання Завдання 4 в 9-А – 6, а в 9-Б – 6,5). Такі вміння потребують більшого часу та спеціально організованого навчання для їх засвоєння. Розглянемо, як відбувалось таке навчання у наступному підрозділі нашої роботи.

3.2. Формувальний етап пробного навчання

Апробація розробленого нами комплексу вправ для формування в учнів англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ проводилась *на другому (формувальному) етапі дослідження* під час пробного навчання.

Пробне навчання в 9-А та 9-Б класах відбувалось за такими параметрами:

- 1) кількість аудиторних годин була однаковою (загалом було проведено по 10 уроків в кожному з 9-х класів);
- 2) навчальний матеріал відповідав 10 темам: «Онлайн комунікація» (Online communication), «Комп'ютери та комп'ютеризація» («Computing»), «Принципи функціонування електронної пошти» («E-mail basics»), «Електронні адреси» (E-mail addresses), «Електронне листування» («Sending and receiving e-mails»), Типи

електронних листів (Types of e-mails), «Термінологія електронного листування» (E-mail terms), «Вкладення до електронного листа» (Email attachments), «Мережевий етикет» (Netiquette), «Абревіатури в електронному листуванні» (E-mail abbreviations) за підручником «Solutions. Students Book» авторів Falla, T., Davies P.A. [55], також додатково було опрацьовано відповідний матеріал з підручника Gateway 2nd edition [68];

3) розподіл навчального матеріалу під час навчання відповідав календарно-тематичному плануванню за НМК Solutions автора Жигун Ю.А., а саме – Юніт 5 тема «Комп'ютери та комп'ютеризація» (Unit 5, «Computing») [12];

4) лексика для активного засвоєння:

- Digital activities: play games, download music, follow people on Twitter, read/write a blog, send and receive emails, write a formal/informal email, add a link, etc.,
- Computing verbs: rate, comment, forward, install, log on, print, program, search, set up, subscribe, update, upload, delete, reply, store, etc.,
- Collocations: empty the trash/ the recycle bin, copy and paste a photo, to check email, to create an e-mail account, save draft, add an attachment, mark as unread, flag e-mail, etc.,
- Email vocabulary: recipient, sender, password and username, inbox, outbox, trash, spam, blacklist, white list, domain, carbon copy, blind carbon copy, body message, header, mail server, emoticon, salutation, website, netiquette, etc.;

5) оцінювання результативності навчання проводилось під час вхідного та вихідного моніторингів знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування;

б) обізнаність учасників з ходом проведення пробного навчання й умовами перевірки його результативності.

При цьому зауважимо, що учні 9-А та 9-Б класів навчались за методикою предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL, а саме – soft CLIL, яка

інтегрувала викладання й вивчення англійської мови та інформатики. На уроках англійської мови в цих класах застосовувався розроблений нами комплекс вправ для формування в здобувачів освіти англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ, побудований з урахуванням положень саме методики CLIL, а також матеріали підручників «Solutions. Students Book» та «Gateway. Student's Book Pack. 2nd edition» [55], [68].

На основі наших власних спостережень, а також проведеної з учасниками пробного навчання усної співбесіди було виявлено той факт, що учні позитивно та із зацікавленістю сприймали запропоновані нами вправи, засновані на використанні сучасних цифрових онлайн-сервісів (електронні ресурси Mentimeter, Jamboard, WordWall, Padlet), приймали активну участь у їх виконанні, додатково тренувались писати й надсилати один одному електронні листи в позаурочний час.

Варто також відзначити, що після проведення пробного навчання учні стали більш активно вживати в усному та писемному мовленні нову англомовну термінологію, пов'язану з електронним листуванням, навчилися писати формальні та неформальні електронні листи англійською мовою, почали впевнено користуватись електронною поштою. Через постійне закріплення на уроках нових лексичних одиниць, процедур написання, відправлення електронних листів та їх прихованих копій адресатам, додавання вкладення у вигляді аудіо, відео й фото файлів значною мірою зменшилась кількість помилок при виконанні вправ комплексу. Додатково було опрацьовано теми «Етикет написання електронних листів», «Переваги й недоліки електронного листування», «Використання емотиконів», «Англомовні скорочення в неофіційних електронних листах». Це сприяло підвищенню інтересу й мотивації до предмету «Англійська мова», систематизації та узагальненню знань з написання й відправлення електронного листа, вихованню інформаційної культури здобувачів освіти, розвитку в них критичного й творчого мислення, вміння переносити знання та навички в нову мовну ситуацію.

Після завершення пробного навчання був проведений вихідний моніторинг знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів. Здобувачам освіти було запропоновано виконати ті самі тестові завдання, які використовувались під час вхідного моніторингу з умовою, що ті учні, які виконували Тест 1 в гугл формі під час вхідного моніторингу до початку пробного навчання, під час вихідного моніторингу мали виконати Тест 2 і навпаки (див. додаток П). Оцінювання завдань вихідного моніторингу відбувалося за тими самими критеріями, описаними в підрозділі 3.1 цієї роботи. Тестові Завдання 1 та Завдання 2 оцінювались разом у 12 балів (по 1 балу за кожну вірну відповідь), тестове Завдання 3 – 12 балів (по 1 балу за кожну вірну відповідь), Завдання 4 – 12 балів. Максимальна кількість балів за виконання завдань вихідного моніторингу – 36. При цьому було виявлено наступні рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою: високий – від 28 до 36 балів; достатній – від 19 до 27 балів; задовільний – від 10 до 18 балів; низький – від 0 до 9 балів.

Результати вихідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, подані у Таблиці 5 та Таблиці 6.

Таблиця 5

Результати вихідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-А класу

ПБ учнів 9-А класу у порядков их номерах	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 1-2	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 3	Кількіст ь балів, набраних за Завдання 4	Загальна кількість набраних балів	Рівень

Учень 1	6	7	7	20	достатній
Учень 2	9	9	10	28	високий
Учень 3	9	10	11	30	високий
Учень 4	7	9	7	23	достатній
Учень 5	11	11	10	32	високий
Учень 6	5	7	5	17	задовільний
Учень 7	5	6	5	16	задовільний
Учень 8	7	9	6	22	достатній
Середній бал	7,4	8,5	7,6	23,5	

Таблиця 6

Результати вихідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-Б класу

ШБ учнів 9-Б класу у порядкових номерах	Кількість балів, набраних за Завдання 1-2	Кількість балів, набраних за Завдання 3	Кількість балів, набраних за Завдання 4	Загальна кількість набраних балів	Рівень
Учень 1	8	7	7	22	достатній
Учень 2	9	10	10	29	високий
Учень 3	10	11	11	32	високий
Учень 4	8	7	8	23	достатній
Учень 5	7	9	8	24	достатній
Учень 6	3	5	3	11	задовільний
Учень 7	9	9	9	27	достатній

Учень 8	5	8	6	19	достатній
Середній бал	7,4	8,3	7,8	23,4	

За результатами вихідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, ми визначили кількість учнів 9-А та 9-Б, які мають високий, достатній, задовільний та низький рівні сформованості англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою. Такі дані наведені в Таблиці 7 нижче.

Таблиця 7

Рівні сформованості англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою після пробного навчання

Рівень	Кількість учнів		Разом
	9-А	9-Б	
високий	3	2	5
достатній	3	5	8
задовільний	2	1	3
низький	0	0	0

Дані, наведені в Таблицях 5-7 свідчать про те, що учні успішно впоралися із виконанням тестових завдань вихідного моніторингу знань англomовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, оскільки ніхто з учнів обох класів не має низького рівня сформованості англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою після пробного навчання. Більш детальну інтерпретацію результатів вихідного моніторингу, а також перевірку достовірності висунутої гіпотези щодо

ефективності створеного нами комплексу вправ проведемо в наступному підрозділі нашої роботи.

3.3. Інтерпретація результатів пробного навчання

Після проведення пробного навчання нами було здійснено вихідний моніторинг знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів, результати якого представлено в Таблицях 5-7. На *третьому (контрольному) етапі дослідження* перевіримо достовірність висунутої гіпотези щодо ефективності створеного нами комплексу вправ, а саме – порівняємо та узагальнимо дані проведених моніторингів.

Кількісний аналіз наведених в Таблиці 5 та Таблиці 6 даних свідчить про те, що середній бал за результатами вихідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А приблизно дорівнює середньому балу учнів 9-Б (23,5 та 23,4 відповідно). Також спостерігається підвищення рівня сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою учасників обох груп (див. Таблицю 7). При цьому варто відзначити, що всі учні краще впоралися із завданням вихідного моніторингу, показавши більш високі результати в порівнянні із вхідним моніторингом. Так, після проведення пробного навчання 5 учнів мають високий рівень сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою (до пробного навчання – 1 учень), 8 учнів – достатній рівень (до пробного навчання – 5 учнів), 3 учні – задовільний рівень (до пробного навчання – 9 учнів). Тобто, високий та достатній рівні мають 13 учнів або 81% від загальної кількості учнів. Наочно результати вихідного моніторингу після пробного навчання представлені в гістограмі нижче.

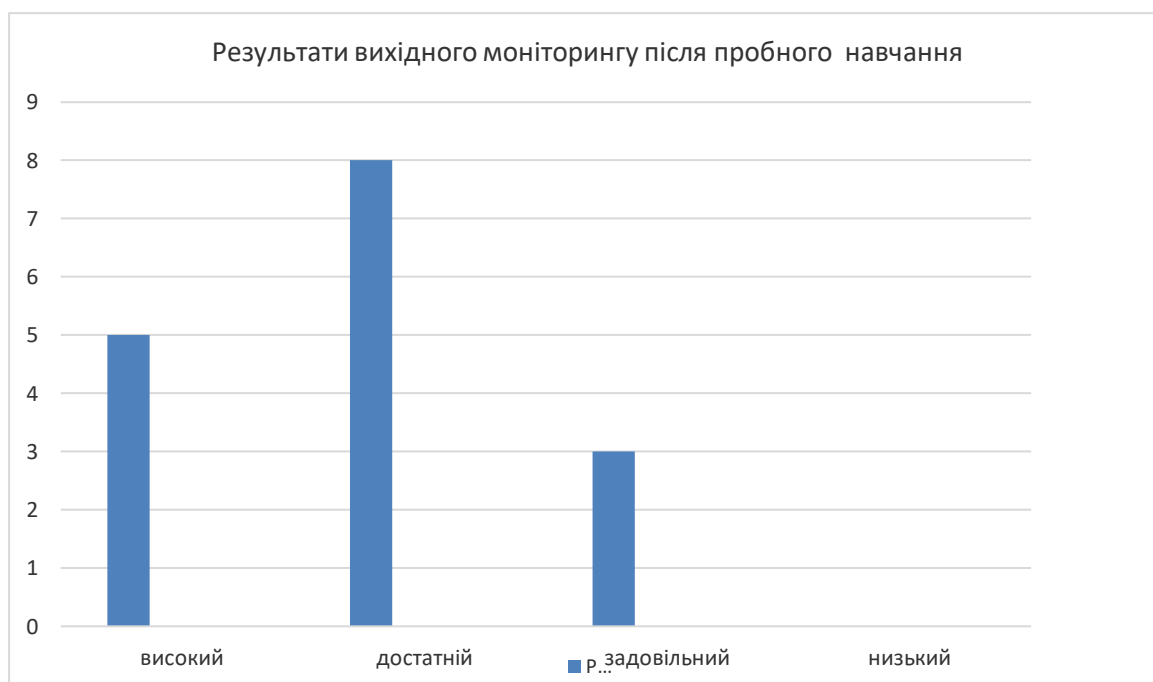

Рис. 2. «Результати вихідного моніторингу знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – під час електронного листування, учнів 9-А та 9-Б класів»

Середній бал за виконання Завдання 1 та Завдання 2 в 9-А підвищився на 1,65 у порівнянні з результатами вхідного моніторингу, в 9-Б – підвищився на 2,15; середній бал за виконання Завдання 3 в 9-А підвищився на 2,25 у порівнянні з результатами вхідного моніторингу, в 9-Б – підвищився на 1,2; середній бал за виконання Завдання 4 в 9-А підвищився на 1,6 у порівнянні з результатами вхідного моніторингу, в 9-Б – підвищився на 1,3 у порівнянні з результатами вхідного моніторингу. Таким чином, при порівнянні отриманих кількісних даних ми встановили, що після пробного навчання за своїми результатами всі учні покращили свої результати, що свідчить про більш позитивну динаміку у формуванні англомовної лексичної компетентності школярів обох класів, проте обмежена кількість часу, яка відводиться на пробне навчання, не дозволяє зробити результати нашого дослідження більш суттєвими. Наочно така динаміка представлена на рис. 3 нижче.

Рис. 3. «Динаміка формування англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ учнів 9-х класів до пробного навчання та після нього»

Таким чином, зробимо висновок про те, що після пробного навчання в учнів обох класів наявні більш очевидні зміни в кращий бік такі, як збільшення числа учасників з високим і достатнім рівнем сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ вдвічі (з шести до тринадцяти), і скорочення числа учасників із задовільним і низьким рівнем (з десяти до трьох). Такі позитивні зміни засвідчують ефективність розробленого нами комплексу вправ.

Якісний аналіз даних вихідного моніторингу свідчить про те, що після проведення пробного навчання учні 9-х класів стали більш впевнено вживати англомовну лексику за темою «Електронне листування», краще ознайомлені з основними поняттями й принципами функціонування електронної пошти, навчилися швидко й вправно писати неформальні електронні листи англійською мовою, створювати до них вкладення різного типу та приховані копії, про що свідчить значно менша кількість помилок при виконанні завдань вихідного моніторингу.

Перевіримо результати вихідного моніторингу через коефіцієнт навченості за формулою В.П. Беспалька:

$$K = Q / N, \text{ де}$$

Q – середній бал, отриманий за виконання тестових завдань учнями в групі, N – максимальна кількість балів за виконання тестових завдань.

Високому рівню сформованості досліджуваних знань і вмінь відповідає значення коефіцієнта навченості в інтервалі 0,90 – 1,00; достатньому – 0,70 – 0,89; середньому – 0,50 – 0,69; низькому – 0 – 0,49.

Отже, коефіцієнт навченості в 9-А класі дорівнює $K = 23,5 : 36 = 0,7$, що відповідає достатньому рівню; а коефіцієнт навченості в 9-Б класі дорівнює $K = 23,4 : 36 = 0,7$, що також відповідає достатньому рівню.

Вище значення коефіцієнта навченості (0,7 – достатній рівень) за результатами вихідного моніторингу дає підстави вважати розроблений нами комплекс вправ ефективним і підтверджує висунуту робочу гіпотезу, що застосування цього комплексу вправ на уроках англійської мови сприятиме ефективному формуванню в учнів 9 класу англомовної лексичної компетентності, а також стимулюватиме успішне засвоєння навчального матеріалу з використання електронної пошти, що вивчається в межах предмету «Інформатика», засобами англійської мови.

3.4. Методичні рекомендації щодо імплементації предметно- мовного інтегрованого навчання для формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9го класу

Методичні рекомендації щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання було розроблено з урахуванням даних, отриманих нами під час пробного навчання із застосування системи вправ для формування в учнів англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ. Також в основу методичних рекомендацій було покладено аналітичні та статистичні дані, отримані після інтерпретації результатів навчання.

Необхідно зазначити, що формування лексичної компетентності учнів

закладів загальної середньої освіти є невід'ємним аспектом не тільки вивчення англійської мови, але й педагогічного процесу в цілому. Лексика англійської мови – це перше, з чим стикаються учні, коли починають вивчати англійську мову, саме лексична сторона мовлення заслуговує на посилену увагу з боку вчителя.

В процесі формування лексичної компетентності через предметно-мовне інтегроване навчання можуть виникати певні труднощі. Так, успішна реалізація предметно-мовного інтегрованого навчання базується на трансформації традиційного підходу до мовної аудиторії та вчителя. По-перше, більшість сучасних програм CLIL є експериментальними й потребують доопрацювання, по-друге, існує нагальна потреба у вчителях-предметниках, які володіють англійською мовою на високому рівні, по-третє, на державному рівні немає програм для навчання вчителів, які працюють за методикою CLIL [10, с. 70]. Таким чином, враховуючи вищевикладені протиріччя та труднощі, а також результати проведеного нами дослідження, пропонуємо наступні методичні рекомендації щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9го класу:

1. Методика CLIL несе в собі дві основні ідеї. З одного боку, вчителі іноземної мови потребують знань з навчальної дисципліни, компетентних навичок цільової мови та вміння використовувати відповідну практичну педагогіку. З іншого боку – не вистачає вчителів загального профілю з високим рівнем володіння англійською мовою, які є достатньо кваліфікованими, щоб викладати свої предмети двомовно. У такій ситуації рекомендовано як вчителям англійської мови, так і вчителям-предметникам регулярно проходити спеціально організовані курси підвищення кваліфікації щодо використання методики CLIL у навчальному процесі.
2. Оскільки методика предметно-мовного інтегрованого навчання передбачає взаємопов'язане і паралельне навчання не тільки усіх видів

мовленнєвої діяльності, але й двох навчальних предметів, на перше місце виходить командна робота вчителя англійської мови та вчителя інформатики (відповідно до нашої теми дослідження) щодо узгодження та приведення у відповідність навчальних програм, календарного, тематичного та поурочного планування, що значно підвищить ефективність упровадження методики CLIL та пришвидшить процес формування англомовної лексичної компетентності учнів у сфері ІТ.

3. Відповідно до комунікативного та діяльнісного підходів, в процесі формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9го класу засобами інформатики значну увагу доцільно акцентувати на використанні інтерактивних видів мовленнєвої діяльності (навчально-мовленнєвих ситуацій, рольових ігор, проєктної роботи тощо), оскільки це наближає процес навчання іншомовного спілкування до реальних умов життєдіяльності в сучасному світовому просторі. Основним фокусом має стати використання автентичного мовного матеріалу та актуальної тематичної інформації у галузі інформаційних технологій.
4. З метою підвищення ефективності формування англомовної лексичної компетентності учнів засобами ІТ необхідно зробити процес навчання більш діджиталізованим, а саме розширити спектр електронних засобів навчання (мобільних застосунків, різного роду онлайн-тренажерів, комп'ютерних програм, платформ, тощо).
5. На уроках англійської мови на основі використання методики CLIL, варто надавати перевагу використанню групових форм роботи, оскільки саме групова робота підсилює вивчення змісту уроку, є важливою для розвитку здатності вчитися, допомагає проявляти ініціативу, зміцнювати впевненість учнів, підвищувати їх мотивацію до вивчення мови, чого не досягається при використанні традиційних методів навчання мови.
6. Рекомендовано посилити увагу щодо застосування у ЗЗСО моделі Hard (subject-led), яка може реалізовуватися через введення обов'язкових

спецкурсів або факультативів за вибором для учнів старших класів, оскільки вони не тільки підвищують рівень володіння учнями англійською мовою, але й допомагають зробити вибір майбутньої професії.

7. Доречним було б збільшення кількості інтегрованих уроків за моделлю Soft (language-led), коли навколо теми уроку англійської мови поєднано відомості з дисципліни «Інформатика» (запропонований у роботі комплекс ґрунтується на підході soft CLIL). На таких уроках учні 9 класу отримують можливість поєднати знання, отримані під час вивчення «Інформатики», щоб виконати завдання поставлені перед ним вчителем англійської мови. Інтегровані уроки самі по собі не тільки сприяють формуванню англомовної лексичної компетентності, але й розширюють уяву учнів через сприйняття цілісної картини світу.
8. Благодатним ґрунтом для реалізації міжпредметних зв'язків, на нашу думку, є використання методики CLIL в позаурочній діяльності. Наприклад, організація літніх Шкіл юного програміста, коли учні не вивчають окремо лексику та граматику, а в інтерактивній формі через розвиток навичок програмування вдосконалюють англомовну комунікативну компетентність.

Отже, дотримання вчителем вищезазначених рекомендацій, на нашу думку, сприятиме підвищенню ефективності формування англомовної лексичної компетентності в учнів 9го класу.

Висновки до розділу 3

Третій розділ роботи присвячено перевірці ефективності розробленого нами комплексу вправ, побудованого згідно методики предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL, під час пробного навчання. Така перевірка передбачала підтвердження або спростування первинної робочої гіпотези, згідно з якою, застосування цього комплексу вправ на уроках англійської мови сприятиме ефективному формуванню в учнів 9 класу англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ, а також стимулюватиме успішне засвоєння

навчального матеріалу з використання електронної пошти, що вивчається в межах предмету «Інформатика», засобами англійської мови. Дослідження проходило в три етапи.

1. На констатувальному етапі було проведено вхідний моніторинг знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – в процесі електронного листування. Аналіз даних проведеного моніторингу виявив наявний приблизно однаковий середній бал учасників 9-А та 9-Б (18 та 18,9 відповідно) та незначну різницю в рівні сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ та сформованості вмінь користуватися електронною поштою учасників 9-А та 9-Б до пробного навчання. Вхідний моніторинг засвідчив, що всі учасники пробного навчання мають задовільний рівень розвитку рецептивно-репродуктивних знань англомовного лексичного матеріалу за темою «Електронне листування» та задовільний рівень розвитку продуктивних умінь написання неформального електронного листа англійською мовою, а досліджуване вміння створювати та відправляти електронний лист та його приховану копію адресатам, додавати до нього вкладення у вигляді аудіо та фото файлів (задовільний рівень в учнів 9-А та 9-Б класів) потребує подальшого удосконалення.
2. На формувальному етапі було проведене пробне навчання, під час якого учасники навчалися за методикою CLIL, яка інтегрувала викладання й вивчення англійської мови та інформатики. На заняттях активно застосовувався розроблений нами комплекс вправ, який сприяв підвищенню інтересу й мотивації до предмету «Англійська мова», систематизації та узагальненню знань з написання й відправлення електронного листа, вихованню інформаційної культури здобувачів освіти, розвитку в них критичного й творчого мислення. Наприкінці пробного навчання було проведено вихідний моніторинг знань

- англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – в процесі електронного листування.
3. На контрольному етапі ми порівняли, узагальнили й інтерпретували дані проведених моніторингів, зафіксували різницю в результатах вхідного та вихідного моніторингів (середній бал за результатами вихідного моніторингу учнів 9-А класу на 5,5 бали перевищує їх середній бал результатами вхідного моніторингу; в той час як середній бал за результатами вихідного моніторингу учнів 9-Б класу на 4,5 бали перевищує їх середній бал результатами вхідного моніторингу). Таким чином, учасники пробного навчання показали більш високі результати (після пробного навчання прослідковується збільшення числа учнів з високим і достатнім рівнем сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ (з шести до тринадцяти), і скорочення числа учнів із задовільним і низьким рівнем (з десяти до трьох). Таку позитивну динаміку підтверджує і високий коефіцієнт навченості, який в обох 9-х класах дорівнює 0,7, що відповідає достатньому рівню сформованості досліджуваних знань і вмінь. Отже, запропонований нами комплекс вправ є ефективним, робочу гіпотезу дослідження було підтверджено, а мета і завдання нашої дослідницької роботи були успішно досягнуті.
 4. Аналітичні та статистичні дані отримані після інтерпретації результатів пробного навчання було покладено в основу розроблених нами методичних рекомендацій щодо імплементації предметно-мовного інтегрованого навчання для формування англомовної лексичної компетентності учнів 9го класу. На нашу думку в процесі роботи з методикою CLIL на уроках англійської мови варто звертати увагу на органічне поєднання між собою фахових знань, предметно-мовних та загальномовних компетентностей; розширення спектру використання онлайн ресурсів для навчання лексики у галузі ІТ; посилення міжпредметних зв'язків на базі методики CLIL в позаурочної діяльності;

узгодження навчальних планів, календарного, тематичного та поурочного планування вчителя англійської мови та вчителя інформатики; постійне підвищення кваліфікації педагогічного складу ЗЗСО, які використовують методику предметно-мовного навчання у своїй професійній діяльності.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджено ефективність формування лексичної компетентності у галузі інформаційних технологій учнів 9 класу на уроках англійської мови в ЗЗСО за допомогою розробленого нами комплексу вправ, створеного з урахуванням основних положень методики предметно-мовного інтегрованого навчання, саме її виду: м'якого CLIL (soft CLIL). Узагальнення результатів наукового пошуку дає змогу зробити наступні висновки.

1. Під час роботи над першим розділом було досліджено теоретико-методологічні засади предметно-мовного інтегрованого навчання. В результаті ми дійшли висновку, що предметно-мовне інтегроване навчання являє собою гнучку подвійно-орієнтовану методику, що у взаємно вигідний спосіб інтегрує викладання й вивчення іноземної мови та іншого навчального предмету (у нашому випадку – інформатики), створюючи при цьому умови для одночасного набуття необхідних навичок і вмінь з обох предметів. В залежності від обраного виду CLIL (м'який - soft, жорсткий - hard або partial immersion – часткове занурення) іноземна мова розглядається як мета (soft CLIL) або як інструмент для засвоєння змісту навчального предмета (hard CLIL). Усі чотири компоненти CLIL (content - контент), cognition - когніція, communication - комунікація, culture - культура) є тісно пов'язаними між собою, що робить процес навчання різностороннім. Згідно проведеного аналізу сучасних досліджень особливостей застосування розглянутої методики, відзначимо, що CLIL передбачає високу мотиваційну й творчу складову, а також можливість застосування отриманих знань, умінь і навичок одразу з двох навчальних предметів на практиці, що становить широкі перспективи використання цієї методики зокрема й модернізації сучасної шкільної освіти в Україні загалом.

2. Під час роботи над другим розділом дослідження було доведено, що вчитель англійської мови у своїй роботі має враховувати особливості вікового та індивідуального розвитку школярів, бути ознайомленим з основними нормативними документами (Державний стандарт базової середньої освіти,

Типова освітня програма, Модельна програма з іноземних мов), що регулюють його діяльність. Окрім того, було розроблено власні критерії відбору навчального матеріалу для формування в учнів 9 класу англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ, до яких відносимо поєднання усіх чотирьох компонентів методики CLIL; інтеграцію предметного ІТ-змісту з цілями навчання англійської мови; мультимодальне подання інформації; урахування вікових особливостей старшого шкільного віку та рівня складності навчальних матеріалів; інтерактивний характер завдань; підбір навчального матеріалу з акцентом на предметний зміст ІТ галузі; урахування культурологічного контенту навчальних матеріалів; стимуляцію самостійної й творчої діяльності учнів.

Також у розділі представлено комплекс вправ для розвитку лексичної компетентності в галузі ІТ, який включає рецептивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні вправи за темою «Computers. Computing. Loggin on», спрямовані на семантизацію нових лексичних одиниць, що вивчаються; трансформацію речень з опорою на модель виконання і часткову вербальну опору, диференціацію особливостей написання формального та неформального електронного листа; відновлення електронного листа за зразком, переклад словосполучень та речень з ІТ тематики англійською мовою, написання відповідного типу електронного листа із дотриманням всіх правил та рекомендацій до складання цього типу електронного листа, а також його надсилання реципієнтові з необхідними вкладеннями у вигляді аудіо та фото файлів.

3. Під час роботи над третім розділом дослідження нами було здійснено перевірку гіпотези згідно з якою, застосування розробленого комплексу вправ на уроках англійської мови сприятиме ефективному формуванню в учнів 9 класу англomовної лексичної компетентності в галузі ІТ, а також стимулюватиме успішне засвоєння навчального матеріалу з використання електронної пошти, що вивчається в межах предмету «Інформатика», засобами

англійської мови. Експериментально-дослідна апробація представленого комплексу вправ проводилася під час пробного навчання і включала три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний. Ефективність комплексу вправ визначалася за допомогою порівняння результатів вхідного та вихідного моніторингів знань англомовного лексичного матеріалу в галузі ІТ та вмінь його використовувати на практиці, а саме – в процесі електронного листування. Зафіксована різниця в результатах зазначених моніторингів дає підстави вважати, що після пробного навчання учні 9-А та 9-Б класів показали більш високі результати, а саме: кількість учнів з високим і достатнім рівнем сформованості англомовної лексичної компетентності в галузі ІТ збільшилась з шести до тринадцяти, відповідно, кількість учнів із задовільним і низьким рівнем скоротилася з десяти до трьох. Вирахуваний нами коефіцієнт навченості, який в обох 9-х класах дорівнює 0,7, що відповідає достатньому рівню, також засвідчує ефективність запропонованого нами комплексу вправ і підтверджує висунуту в роботі гіпотезу.

4. Робота з інтерпретації результатів пробного навчання дає підґрунтя для створення методичних рекомендацій, згідно з якими під час застосування методики CLIL на уроках англійської мови варто звертати увагу на органічне поєднання між собою фахових знань, предметно-мовних та загальномовних компетентностей; розширювати спектр використання онлайн ресурсів для навчання лексики у галузі ІТ; посилювати міжпредметні зв'язки на базі методики предметно-мовного інтегрованого навчання в позаурочної діяльності; узгоджувати навчальні плани, календарне, тематичне та поурочне планування вчителя англійської мови та вчителя інформатики; постійно підвищувати кваліфікацію педагогічного складу ЗЗСО, які використовують розглянуту методику у професійній діяльності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективним напрямом подальшої роботи може стати розробка комплексу вправ для розвитку лексичної компетентності учнів 9 класу в галузі ІТ на основі

жорсткого CLIL або спроба інтегрувати в навчальному процесі англійську мову з іншими предметами (наприклад, географією, фізикою або біологією).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва Т. О., Берегова О. А. Психолого-педагогічний супровід професійної діяльності CLIL-педагога. *Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2018. № 1. С.109-118.
2. Байша К. М., Стеценко Н. М. Використання предметно-мовного інтегрованого навчання у професійній підготовці менеджерів. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 32. Т. 1. С. 37-41. DOI: 10.32843/2663- 6085/2021/32-1.7.
3. Білозір О. CLIL-уроки як засіб розвитку компетентності з іноземних мов. *Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон, 2018. С. 21–23.
4. Богушевич Н. В. Розробка комплексу вправ у межах курсової, бакалаврської чи магістерської роботи з методики навчання іноземних мов. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. №2. С. 163-166.
5. Вовченко О. М., Гончарова Г. С. Особливості впровадження методики CLIL в освітній процес у рамках дослідно-експериментальної діяльності регіонального рівня у науковому ліцеї №3 Полтавської міської ради. *Зміст освіти та освітні практики нової української школи* : матеріали всеукраїнського освітнього форсайту «Зміст освіти та освітні практики Нової української школи», м. Полтава, 28 квітня 2021 р. Полтава: ПОІППО, 2021. С. 234-242.
6. Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навч. посіб. Київ : МАУП, 2002. 208 с.
7. Гора Т. В. Реалізація міжпредметних зв'язків на уроках англійської мови засобами технології CLIL. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 37. С. 60-66.
8. Горбунова Н. В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2010. Вип. 8. С. 85-91.
9. Державний стандарт базової середньої освіти. Електронний ресурс. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi->

[zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898.](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti) [https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti.](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti)

10. Євтушенко Н. І. Використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі підготовки студентів за спеціальністю «Інформатика і мова» (Бакалаврського рівня). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31(70). №4. Ч. 2. С. 68-72. DOI: 10.32838/2663-6069/2020.4-2/12.
11. Євтушенко Н. Особливості використання методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) при підготовці студентів-філологів педагогічних вузів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип. 26. Т. 1. С. 77-82.
12. Жигун Ю. А. Календарно-тематичне планування за НМК Solutions 3rd edition Intermediate, Units 5 – 9 (98 годин). Oxford University Press. URL: <https://ubd.ua/upload/lesson-plans/oup/solutions-3rd-int-part2.pdf>.
13. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. українського видання С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.
14. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навч.-метод. посіб. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.
15. Кириченко Т. О., Рідель Т. М. Навчання іноземній мові студентів економічних спеціальностей з використанням CLIL технології. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2020. Вип. 24. Т. 1. С. 76-79. DOI : 10.32843/2663- 6085/2020/24-1.14.
16. Кононенко Н. Використання CLIL технологій в процесі навчання фізики. *Наукові записки молодих учених*. 2020. №5. С. 1-9.
17. Коренева І. В., Безпала С. А. Інтеграція CLIL у доуніверситетську підготовку іноземних студентів. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. №11. С. 138-143.

18. Криза підліткового віку. Поради психолога. *Блог з психології, саморозвитку та емоційного благополуччя* : веб-сайт. URL: <https://wkrolik.com.ua/podolati-pidlitkovij-kriza/>.
19. Литвиненко І. Ю. *Методика навчання студентів технічних спеціальностей англomовного читання на засадах інтеграції* : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2015. 255 с.
20. Лопата Ю. *Методична розробка на тему «Предметно-мовне інтегроване навчання з використанням інноваційних технологій на уроках англійської мови для підготовки до ЗНО»*. 2019. Київ. 39 с. URL: <https://106.kiev.ua/wp-content/uploads/2020/01/metodrab.pdf>.
21. Максименко С. Д. *Теоретико-методологічні засади психологічного проектування, розвитку, самоздійснення особистості дитини: майбутнє нації необхідно вирощувати: Наукова доповідь загальним зборам НАПН України 19 листопада 2021 року*. 2021. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/220>.
22. *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів* / О. Б. Бігич та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
23. *Модельна навчальна програма «Іноземна мова 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти* / Редько В. Г. та ін. 2021. 42с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9-kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>.
24. *Модельна навчальна програма на основі методики CLIL «Українська мова і здоров'я, безпека та добробут»*, предметно-мовного інтегрованого навчання, для 5-6 класів із навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти / Фонарюк Т. І. та ін. 2022р. 111с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5252/2022_CLIL%20model%20program.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

25. Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти : Наказ міністерства освіти і науки України № 904 від 12.10.2022р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikaciyi-vchiteliv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-yaki-vprovadzhuut-novij-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti>. (дата звернення 20.11.2023).
26. Ніконова Л. І. Застосування інтегрованого підходу до навчання іноземної мови. *Методичні проблеми* : 13th International youth conference “Perspectives of science and education” 22 November 2019. New York, 2019. С. 303-312. URL: http://194.44.12.92:8080/jspui/bitstream/123456789/4611/1/NEW_YORK_22112019%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%9B.%D0%86..pdf.
27. Огнівенко З. Г., Черкашина Н. І. Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до вивчення іноземної мови. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. № 10. С. 61-64.
28. Отрощенко Л. С. Використання освітнього підходу CLIL як інтеграція мовного та фахового навчання у немовних ВНЗ. *Дослідження та впровадження в навчальний процес сучасних моделей викладання іноземної мови: лінгводидактичні, методичні та міжнародні перспективи* : матеріали I (V онлайн) Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 18 березня 2019р. С.194-196.
29. Павлова О., Монастирська Л. Перспективи методики предметно-мовного інтегрованого навчання в немовних вишах України. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 18. Т. 3. С. 78-82.
30. Першукова О. О. Теоретичні основи розробки навчальних матеріалів для роботи за технологією CLIL. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : збірник наукових праць. Запоріжжя : Класичний університет, 2018. Вип. № 58-59 (111-112). С.162-173.

31. Поліщук В. М. Вікова періодизація та вікова класифікація. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. Вип. 1(2). С. 103-108.
32. Програма курсу Інформатика. 5-9 класи загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/programa-informatika-5-9-traven-2015.pdf> (дата звернення 20.11.2023).
33. Редько В. Г. Засоби формування іншомовної комунікативної компетентності учнів початкової школи: результати емпіричних досліджень. *Проблеми сучасного підручника*. 2018. Вип. 20. С. 360-372.
34. Руднік Ю. В. Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL): світовий досвід. *Педагогіка та психологія: проблеми науки та практики* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 9 серпня 2013р. Львів, 2013. С. 63–67.
35. Рудичик О. М. Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2020. Вип. 2 (131). С. 116-121.
36. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови*. 2010. № 4. С. 16-23.
37. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. 2021р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/602/fd3/0bc/602fd30bccb01131290234.pdf>. (дата звернення 05.11.2023).
38. Ткаля І. А., Черкашина Н. І., Огнівенко З. Г. CLIL як глобальна тенденція сучасної світової педагогіки. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. №11. С 59-62.
39. Токарева Н. М., Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017. 548 с.

40. Трубачева С. Е. Психолого-педагогічні особливості проектування освітнього середовища гімназії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2 (45). С. 205–208.
41. Фонарюк Т. Методика CLIL на уроках у школі з румунською мовою навчання. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет конф., м. Київ, 28–29 травня 2020 р. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2020. С. 256-257.
42. Шандра Н. Підходи до формування англomовної лексичної компетентності в професійно орієнтованому письмі майбутніх іт-фахівців. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2018. Вип. 2 (43). С. 284-288.
43. Шандра Н. Формування англomовної лексичної компетентності у професійно орієнтованому писемному спілкуванні майбутніх фахівців з інформаційних технологій в умовах магістратури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Тернопіль, 2019. 282с.
44. Шевченко І. В., Кордюк О. М. Імплементация методики предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) у процесі викладання «Практичного курсу основної мови (Англійська)» для студентів II курсу ЗВО України. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2019. №185. С. 187-191. DOI: 10.36550/2415-7988-2019-1-185-187-191.
45. Що таке Таксономія Блума і як вона працює на уроці. *Освітня платформа «Критичне мислення»* : веб-сайт. URL: <https://www.criticalthinking.expert/user-materialy/shho-take-taksonomiya-bluma-i-yak-vona-pratsyuye-na-urotsi/> (дата звернення: 04.09.2023).
46. Якушенко І. О. Перспективи впровадження напрямів інтегрованого навчання іноземної мови для спеціальних цілей у технічному ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* 2018. № 60. С. 226-229.

47. Яременко-Гасюк О., Полтавенко Д. Комунікативний аспект методики CLIL у модернізації змісту іншомовної освіти в закладах загальної середньої освіти. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2021. № 22 (22). С. 79-84.
48. Amado A. The design of content & language integrated learning (CLIL) course for the interwoven development of content, communication, cognition & culture. *Maestría en Educación con Mención en Enseñanza de inglés como Lengua Extranjera*. 2012. Universidad de Piura. Facultad de Ciencias de la Educación. Piura, Perú. 177p.
49. Ball P. Defining CLIL parameters. *One stop English* : web-site. URL: <https://www.onestopenglish.com/clil/article-defining-clil-parameters/550513.article>. (дата звернення: 15.08.2023).
50. Boyes N., Gallagher A. B. Content Brings Learning to Life: A Short Introduction to the CLIL Approach. 2019. P. 39-46. URL: https://www.researchgate.net/publication/339787440_Content_Brings_Learning_to_Life_A_Short_Introduction_to_the_CLIL_Approach (дата звернення: 10.08.2023).
51. Costa F. CLIL (Content and Language Integrated Learning) through English in Italian Higher Education. Milano : LED, 2016. 146p.
52. Coyle D. Content and language integrated learning: Motivating learners and teachers. *Scottish languages review*. 2006. № 13(5). P. 1-18.
53. Coyle D., Hood Ph., Marsh D., CLIL (Content and Language Integrated Learning). Cambridge University Press, 2010. 173p. DOI: 10.1017/9781009024549.
54. Daniel J. Impact of E-Mail communication. *International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology*. 2013. Vol. 2. Issue 2. P. 527-528.
55. Falla T., Davies P.A. Solutions. Students Book. 3rd edition Intermediate. Oxford University Press, 2017. 144 p.
56. Harrop E. Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities. *Encuentro*. 2012. № 21. P. 57-70.
57. How To Select The Best EFL Materials For Your Classroom. Text Inspector : web-site. URL: <https://textinspector.com/select-best-efl-materials-classroom/> (дата звернення: 15.08.2023).

58. Informal vs. Formal English: Writing A Letter or Email. *ESLBUZZ* : web-site. URL: <https://www.eslbuzz.com/how-to-write-good-letters-and-emails-in-english/> (дата звернення: 15.08.2023).
59. Kelly K. Ingredients for successful CLIL. *British Council. Teaching English* : web-site. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/article/keith-kelly-ingredients-successful-clil-0>.
60. Lopes A. Linking Content and Language-Integrated Learning (CLIL) and Task-based Language Teaching (TBLT) in an effective way: a methodological proposal. *Onomazein*. 2019. Issue VI. P. 6-22. DOI: 10.7764/onomazein.ne6.01.
61. Marpaung M. S., Situmeang H. J. P. Enhancing Students' Vocabulary through Authentic Materials and Multimedia. *Journal of English language Pedagogy, Literature, and Culture*. 2020. Vol. 5. № 2. P. 85-101. DOI: 10.35974/acuity.v5i2.2247.
62. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension - Actions, Trends and Foresight Potential. European Commission. Public Services Contract, 2002. 204 p.
63. Meyer O. Introducing the CLIL-Pyramid: Key Strategies and Principles for Quality CLIL Planning and Teaching. *Basic Issues in EFL Teaching*. Edition: 2nd. Publisher: Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg, 2013. P. 295-313.
64. Porcedda M. Educational prospects of Techno-CLIL strategies and implementation in the subject of History for the last triennium of Secondary schools Two models from evidences in Italian Licei Linguistici. Doctoral Thesis. Tarragona, 2020. 464 p.
65. Romanowski P. A. Comparative Study of CLIL Trajectories in the Polish Education System. *English Language and Literature Teaching*. 2019. Vol. 16 (2). P. 63-76(140). DOI: [10.4312/elope.16.2.63-76](https://doi.org/10.4312/elope.16.2.63-76).
66. Rojas K. J. F. Applying CLIL approach in Higher Education. Ecuador : Centro de Investigación y Desarrollo Profesional, 2021. 95 p. DOI: <https://doi.org/10.29018/978-9942-823-71-7>.

67. Shcherbakova O. L., Nikiforchuk S. S. CLIL as a significant component of educational process organization. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. № VIII(38). I. 230. P. 63-67. DOI: 10.31174/SEND-HS2020-230VIII38-15.
68. Spenser D. Gateway. 2nd Edition. Level B1: Student's Book Premium Pack. Macmillan, 152p.
69. TKT: Content and Language Integrated Learning (CLIL) Teaching Knowledge Test. Handbook for teachers. United Kingdom. Cambridge, 2019. 30 p.
70. Tripathy A. E-Messages. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/349732374_E-Messages (дата звернення: 10.08.2023).
71. Никифoryк П. Технологія CLIL як запорука зміцнення міждисциплінарних зв'язків у ЗЗСО. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету. 25-27 квітня, 2023р.* Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 197-198.

Додаток А

Загальні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

3.1. Комунікативна компетенція

Комунікативні види мовленнєвої діяльності	Комунікативні уміння	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання	
		5 – 6 класи	7 – 9 класи
		A2	B1
Рецептивні	Сприймання на слух	Розуміє фрази та вирази, що належать до сфер найближчих пріоритетів (напр., елементарна особиста інформація про сім'ю, покупки, місцеву географію), якщо мовлення чітке й повільне.	Розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми, що регулярно зустрічаються у школі, на дозвіллі тощо.
	Зорове сприймання	Розуміє короткі прості тексти, що містять широковживану лексику, зокрема й інтернаціональні слова.	Читає із задовільним рівнем розуміння прості тексти, в яких викладено факти, що стосуються його/її сфери інтересів.
Інтеракційні	Усна взаємодія	Спілкується, виконуючи прості звичні завдання, що вимагають простого і прямого обміну інформацією на знайомі та звичні теми, що	Використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів у більшості ситуацій, які виникають під час подорожі чи перебування

		стосуються навчання і дозвілля. Здійснює дуже короткі соціальні контакти, проте рідко здатний зрозуміти достатньо, щоб підтримати розмову або виступати її ініціатором.	у країні виучуваної мови. Без підготовки вступає у розмову на теми, що стосуються особистих інтересів, або теми, пов'язані з повсякденним життям (напр., сім'я, хобі, навчання, подорож, останні новини).
	Писемна взаємодія	Пише короткі прості записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб.	Пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.
	Онлайн взаємодія	Здійснює спілкування у соціальних мережах на елементарному рівні. Дописує онлайн про свої почуття та діяльність, використовуючи мовні кліше. Реагує на коментарі інших кореспондентів словами подяки або вибачення.	Здійснює онлайн обмін інформацією, який потребує простих пояснень на знайомі теми за умови доступу до онлайн інструментів. Розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, власний досвід. Коментує дописи інших кореспондентів.

Продуктивні	Усне продукування	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлення, побудованого з простих фраз і речень.	Досить вільно описує один із багатьох предметів, які належать до кола його/її інтересів, упорядковуючи свій опис у лінійну послідовність.
	Писемне продукування	Пише низку простих фраз і речень, з'єднаних простими конекторами/сполучниками, напр., «та/і/й», «але/проте», «тому, що».	Пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, зв'язуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність.

3.2. Очікувана соціолінгвістична відповідність

5 – 6 класи	7 – 9 класи
A2	B1
Здійснює дуже короткі соціальні контакти, використовуючи повсякденні ввічливі форми привітання і звертання.	Виконує та реагує на широкий спектр мовленнєвих функцій, використовуючи поширені засоби їх вираження в нейтральному реєстрі.
Формулює та реагує на	Усвідомлює основні правила

запрошення, пропозиції, вибачення і таке інше.	ввічливості та діє у відповідності до них.
	Усвідомлює і звертає увагу на найважливіші відмінності між звичаями, звичками, правилами поведження, цінностями та ідеалами, характерними для власної спільноти та країни виучуваної мови.

3.3. Лінгвістична компетенція

Лінгвістичний діапазон	5 – 6 класи	7 – 9 класи
	A2	B1
Загальний	<p>Володіє обмеженим діапазоном коротких елементарних завчених фраз для використання у передбачуваних життєвих ситуаціях з можливими труднощами та непорозумінням у непередбачуваних обставинах.</p> <p>Продукує короткі повсякденні вислови для задоволення простих конкретних</p>	<p>Володіє достатнім лінгвістичним діапазоном з достатнім лексичним запасом для висловлювання на такі теми, як сім'я, хобі та інтереси, подорож, останні новини.</p> <p>Обмеженість лексики може спричиняти вагання, нерішучість, повторення, а іноді й труднощі у формулюваннях.</p>

	потреб.	
Лексичний	Має достатній словниковий запас для задоволення елементарних комунікативних потреб.	Має достатній словниковий запас для висловлювання з деякою нерішучістю на більшість повсякденних тем: сім'я, хобі та інтереси, навчання, подорож, останні новини.
Граматичний	Вживає прості структури правильно, але може допускати елементарні помилки. Зазвичай те, що він/вона хоче сказати, є зрозумілим.	Вживає досить правильно поширені структури в передбачуваних ситуаціях.
Фонологічний	Вимова знайомих слів зрозуміла, але відчувається вплив інших мов на наголос, ритм та інтонацію, що може порушити розуміння.	Вимова в цілому зрозуміла, інтонація та наголос апроксимовані як на рівні речення, так і на рівні слова.

Додаток Б

5. Іноземні мови у 7 – 9 класах закладів загальної середньої освіти

5.1. Конкретні очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 9-го класу (Комунікативна компетентність)

Навчальна програма є рамковою, а отже, проміжні результати за класами визначають вчителі, орієнтуючись на кінцевий результат.

	Комунікативні уміння	Рівень та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 9-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання
		B1
Рецептивні	В цілому	Розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми, які є типовими для шкільного життя та дозвілля.
	Розуміння розмови між іншими людьми	Стежить за основним змістом розгорнутої дискусії, якщо мовлення чітке й нормативне.
	Слухання наживо	Розуміє основний зміст простих коротких висловлень на знайомі теми, якщо мовлення чітке й нормативне.
		Розуміє просту презентацію або демонстрацію на знайомі теми, якщо її підкріплено засобами візуальної наочності

		(напр., слайди, роздаткові матеріали), розуміючи пояснення до них.
		Розуміє основний зміст простого висловлення однієї людини (напр., гід на екскурсії), якщо мовлення чітке й відносно повільне.
	Слухання оголошень та інструкцій	Розуміє просту технічну інформацію, зокрема інструкції до побутових приладів.
		Виконує детальні інструкції.
		Розуміє оголошення в аеропортах, на вокзалах, у літаках, автобусах і потягах, якщо мовлення чітке й нормативне, а сторонній шум мінімальний.
	Слухання радіо та Аудіозаписів	Розуміє основний зміст випусків радіоновин і нескладний матеріал на знайомі теми, записаний на аудіоносії, якщо мовлення відносно чітке й повільне.
		Розуміє основний зміст і окремі деталі оповідань або розповідей (напр., розповідь про канікули), якщо мовлення чітке й повільне.
	Аудіо-візуальне сприймання (телепрограми,	Розуміє зміст фільмів, якщо з відеоряду та вчинків героїв можна отримати уявлення про сюжет, а мовлення чітке й

		фільми, відеозаписи)	просто.
			Розуміє основний зміст телепрограм на знайомі теми, якщо мовлення відносно повільне й чітке.

Рецептивні		В цілому	Читає із достатнім рівнем розуміння прості тексти, в яких викладено факти, що стосуються його/її сфери інтересів.
		Читання кореспонденції	Розуміє опис подій, почуттів та побажань в особистих листах, листівках досить добре для того, щоб регулярно спілкуватися з другом.
			Розуміє прості особисті листи, листівки, зокрема електронні, та дописи в мережі Інтернет, у яких досить детально розповідається про події та особистий досвід.
			Розуміє зміст стандартної офіційної кореспонденції та онлайн дописів зі сфери власних інтересів.
	Читання для орієнтування	Знаходить і розуміє релевантну інформацію в матеріалі, пов'язаному з повсякденним життям, такому як листи, брошури, короткі офіційні документи.	

			Добирає важливу інформацію на упаковках про приготування їжі та вживання лікарських засобів.
			Визначає, чи стаття, доповідь, огляд відповідають визначеній темі.
			Розуміє важливу інформацію у простих, чітко структурованих рекламних оголошеннях у газетах та журналах, якщо в них не забагато абревіатур.
	Читання для отримання інформації та Аргументування		Виокремлює основний зміст простих статей на знайомі теми.
			Розуміє більшість фактичної інформації на знайомі теми, з якою він/вона ймовірно стикається, якщо має достатньо часу для повторного читання.
			Розуміє основний зміст стислих описів на інформаційних дошках (напр., у музейних експозиціях та на виставках)
	Читання інструкцій		Розуміє чіткі, прості інструкції до приладів.
			Розуміє прості інструкції на упаковках, напр., інструкції щодо приготування їжі.
			Розуміє більшість коротких інструкцій з техніки безпеки (напр., інструкції у

			громадському транспорті або з використання електроприладів).
		Читання для Задоволення	Розуміє докладний опис місць, подій, почуттів і планів у оповіданнях, путівниках і журнальних статтях, якщо мовні засоби часто вживані у повсякденному спілкуванні.
			Розуміє те, що викладено у щоденнику мандрівника, який здебільшого описує події, що відбуваються під час подорожі, власний досвід і відкриття.
			Розуміє фабулу оповідань, простих новел і коміксів з чіткою сюжетною лінією, регулярно користуючись словником, якщо мовні засоби належать до сфери повсякденного спілкування.

Інтекаційні		В цілому	Використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів у більшості ситуацій, які виникають під час подорожі чи перебування у країні виучуваної мови. Без підготовки вступає у розмову на теми, що стосуються особистих інтересів, або теми, пов'язані з повсякденним життям (напр., сім'я, хобі, навчання, подорож, останні новини).
-------------	--	----------	---

	<p>Бесіда, дискусія та розуміння співрозмовника</p>	<p>Розуміє чітко артикульоване мовлення під час звертання до нього/неї у простих повсякденних ситуаціях, хоча іноді змушений просити повторити певні слова та фрази.</p>
		<p>Вступає без підготовки в розмови на знайомі теми.</p>
		<p>Підтримує розмову або дискусію, окремі висловлення в яких іноді незрозумілі.</p>
		<p>Може сам висловити здивування, щастя, сум, цікавість та байдужість та реагує на такі почуття, висловлені співрозмовником.</p>
		<p>Висловлює власні погляди й думки та запитує про погляди й думки співрозмовника, обговорюючи теми, що входять до сфери особистих інтересів.</p>
		<p>Доносить до співрозмовника свої думки й реакції щодо розв'язання певних проблем або практичних питань, напр., куди піти, що робити, як організувати захід (прогулянку, похід і таке інше).</p>
		<p>Ввічливо висловлює власні переконання, думки, згоду й незгоду.</p>

	Цілеспрямована Співпраця	Розуміє основний зміст сказаного; коли необхідно, може повторити частину сказаного співрозмовником щоб пересвідчитися у взаєморозумінні.
		Висловлює свої думки щодо можливого вирішення питання, наводячи короткі аргументи та пояснення.
		Може попросити інших висловитися щодо подальших дій.
	Отримання товарів та послуг	Орієнтується в більшості ситуацій, які можуть виникнути під час подорожі, а саме резервування готелю, заповнення анкети, замовлення страв і таке інше. Спілкується з відповідними службовцями.
		Орієнтується в типових ситуаціях, або у таких, що незначною мірою виходять за межі стандартних, у магазинах, на пошті, у банках.
		Просить пояснити різницю між двома або кількома аналогічними товарами у магазині, щоб вибрати один із них, у разі необхідності ставить уточнюючі питання.
	Обмін інформацією	Знаходить і передає просту фактичну інформацію.
		Запитує, як дістатися певного місця, та

			розуміє детальні пояснення.
			Дає пораду щодо простих питань зі сфери своєї компетентності.

Інтеракційні	Писемна взаємолія	В цілому	Пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.
		Листування	Пише особисті листи, досить детально описує власний досвід, почуття та події.
			Пише прості листи та електронні повідомлення фактологічного характеру, наприклад, запитує інформацію, надає чи просить про підтвердження.
			Пише прості заявки з обмеженою кількістю уточнюючих деталей.
		Записки, повідомлення	Пише записки, що передають нагальну інформацію друзям, працівникам сфери обслуговування, вчителям та іншим особам, з якими стикається в повсякденному житті, у доступній формі пояснюючи те, що вважає важливим.
			Записує телефонні повідомлення, що складаються з кількох пунктів, якщо

			<p>співрозмовник диктує їх чітко, з розумінням ставлячись до його/її рівня володіння мовою.</p>
		<p>В цілому</p>	<p>Здійснює онлайн обмін інформацією, який потребує простих пояснень на знайомі теми за умови доступу до онлайн інструментів.</p> <p>Розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, досвід. Коментує дописи інших кореспондентів.</p>
	<p>Онлайн взаємолія</p>	<p>Онлайн спілкування та дискусія</p>	<p>Ініціює, підтримує та завершує прості онлайн дискусії на знайомі теми, хоча подекуди робить паузи під час спілкування в режимі реального часу.</p>
			<p>Розміщує прості дописи на знайомі теми під час онлайн-дискусій, які стосуються сфери особистих інтересів, за можливості завчасно підготувати текст і використати онлайн інструменти (напр., словники) для заповнення прогалін у знанні мови та перевірки правильності написаного.</p>
			<p>Розміщує дописи в мережі Інтернет про особистий досвід, почуття й події та детально відповідає на коментарі, хоча іноді відчуває труднощі у формулюванні висловлень.</p>

		Цілеспрямована онлайн співпраця	Співпрацює онлайн та здійснює обмін, який вимагає простого роз'яснення важливих деталей, зокрема реєструється на навчальний курс, екскурсію, захід, подає заявку на членство.
			Взаємодіє онлайн з партнером або невеликою групою, яка працює над проектом, за наявності засобів візуалізації (зображення, статистичні дані, графіки), які ілюструють пов'язані з завданням поняття.
			Виконує інструкції і ставить запитання або просить роз'яснення, щоб виконати спільне завдання онлайн.

Продуктивні	Усне продукування	В цілому	Досить вільно описує один із багатьох предметів, що належать до кола його/її інтересів, упорядковуючи свій опис у лінійну послідовність.
		Тривалий монолог: опис власного досвіду	Описує, використовуючи прості мовні засоби, різноманітні знайомі предмети, що входять до сфери особистих інтересів.
			Досить вільно продукує у формі лінійної послідовності прості розповіді, історії або описи.

		<p>Детально розповідає про власний досвід, описує почуття та реакцію.</p>
		<p>Детально передає зміст книги або фільму і повідомляє про свої ставлення та почуття.</p>
		<p>Описує події (реальні чи уявні), мрії, сподівання, амбіції.</p>
	Тривалий монолог: надання інформації	<p>Подає просту фактологічну інформацію на знайомі теми, напр., визначає характер проблеми або розповідає, як дістатися певного місця, якщо може заздалегідь підготуватися.</p>
	Тривалий монолог: обґрунтування власної думки	<p>Висловлює власну думку щодо питань, пов'язаних із повсякденним життям, використовуючи прості вирази.</p>
		<p>Стисло аргументує та пояснює власні думки, плани, дії.</p>
		<p>Схвалює чи не схвалює дії іншої особи та аргументує свою думку.</p>
	Виступ перед Аудиторією	<p>Робить достатньо чітку, коротку, підготовлену презентацію на знайому тему зі сфери своїх інтересів, досить чітко пояснює основні моменти.</p>
		<p>Відповідає на уточнюючі питання, але</p>

			може попросити повторити, якщо темп мовлення був швидким.
Писемне пролукування	В цілому		Пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, поєднуючи низку окремих коротких елементів у лінійну послідовність.
		Творче письмо	Пише прості, детальні повідомлення на низку знайомих тем, що входять до сфери особистих інтересів.
		Розповідає про свій досвід, описує почуття і реакції у формі простого зв'язного тексту.	
		Описує подію, недавню подорож (реальну чи уявну).	
	Доповіді		Пише дуже короткі доповіді у стандартному спрощеному форматі, повідомляє поточну фактичну інформацію й аргументує свої дії.
			Презентує тему у вигляді короткої доповіді чи плакату, використовуючи фотографії та короткі текстові блоки.
			Пише короткий, простий опис знайомого прилада чи продукту.

Додаток В

5.2. Загальні характеристики ситуативного спілкування

5.2.3. 9-ий клас

Мовленнєві функції/види діяльності	Тематика ситуативного спілкування	Підтема
<ul style="list-style-type: none"> • надавати інформацію та ставити запитання з метою уточнення інформації • висловлювати власне ставлення до вчинків, думок, позицій інших людей • порівнювати події, факти, явища • висловлювати власні почуття та емоції • приймати або відхиляти пропозицію • аргументувати власний вибір, точку зору, власну думку 	Я, моя родина, мої друзі	Особисті дані Індивідуальність людини Формування особистості Автобіографія
	Природа і погода	Навколишнє середовище Охорона довкілля Рослинний і тваринний світ
	Одяг	Мода Елементи одягу
	Засоби масової інформації	Інтернет, телебачення і радіо Спілкування у мережі Інтернет Улюблена радіо-телепередача
	Молодіжна культура	Течії молодіжної культури Молодіжні організації Клуби за інтересами
	Наука і технічний прогрес	Відомі вчені та винахідники Винаходи Сучасні пристрої в житті і

<ul style="list-style-type: none"> • вести дискусію, привертаючи увагу співрозмовника • висловлювати власні переконання, думки, згоду або незгоду 		побуті
	Робота і професія	Характеристика професій Нахили і здібності Вибір професії Професійні якості
	Україна	Великі міста Визначні місця й історичні пам'ятки
	Країни виучуваної мови	Великі міста Визначні місця й історичні пам'ятки

5.3. Орієнтовний мовний інвентар – лексика (рівень B1)

Лексичний матеріал добирається відповідно до зовнішнього контексту, тематики ситуативного спілкування, зокрема підтеми, рівня володіння мовою, що досягається, та в обсязі, достатньому для реалізації комунікативних намірів учнів. Перевірити належність лексичної одиниці до відповідного рівня можна за посиланнями:

5.4. Орієнтовний мовний інвентар – граматика (рівень B1)

Мовний інвентар (граматика) є орієнтовним і добирається відповідно до контексту (комунікативної ситуації), потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі граматичні теми.

Додаток Г

Скріншот вправи на використання онлайн-ресурсу Mentimeter

Your associations with an electronic mail

Mentimeter

delet an-email
forward an e-mail emoticon
attached file send an e-mail
word document
check an e-mail
reply to an e-mail gmail com
e-mail address

Додаток Д

Скріншот вправи на використання онлайн ресурсу Jamboard

E-mail terms

1/1

Выбрать фон | Очистить фрейм

Match each E-mail term with the correct definition

Message	Attachments	To:	Send	Save draft	Subject	CC	bcc	Spell check	Cancel	
The main part of an e-mail where you write the information you want to communicate	Click here to send your message	The line where you write the title of the message.	The line where you write the E-mail addresses of other people you want to receive your message.	An address here gets a copy of the message, but other recipients do not know.	Click here to specify the file you want to send (attach) with your message.	The line where you write an address of a person you are sending your message to.	Click here to save your unfinished message without sending it.	Click here to cancel your message.	Click here to check the spelling of your message.	Активация Windows Чтобы активировать Windows, перейдите на сайт www.microsoft.com/windows/activation и выберите вариант активации.

Додаток Е

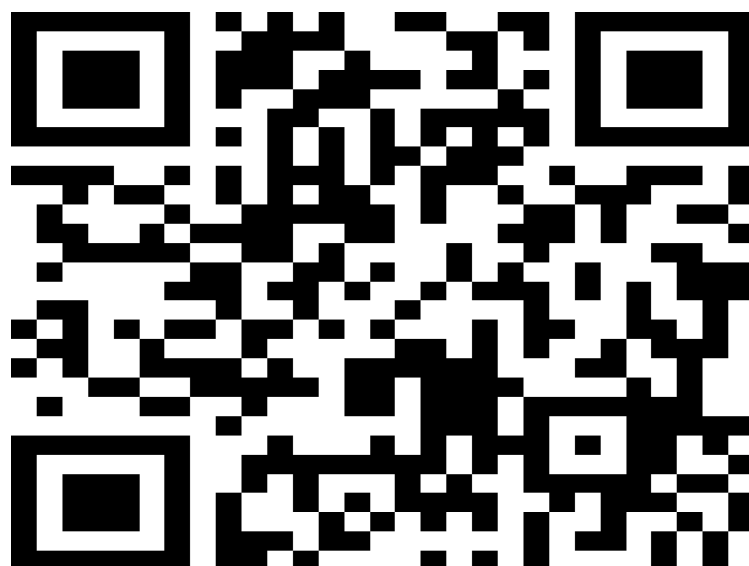
Скріншот вправи на використання онлайн ресурсу Wordwall

:_ (or :~(or :'(or :*(:o	:]	:-{	:-* or :-}	[]
:-X shhhh!	:~)) :-D	;-)	:-(:-/ or :-\	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
surprised (open- mouthed)	a wink	laughter	hugs	a frown	keep silent or secret
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
problems	a kiss	a big smile	tears	really sad	

Активация Windows
Чтобы активировать Windows, перейдите в р
"Панель задач"

WordWall Link: <https://wordwall.net/ru/resource/54797348>

WordWall QR Code:

Додаток Ж

Зразки формального та неформального електронних листів

Example of an informal email

Subject: Want to carpool to the basketball tournament?

Hi Rebekah,

I was wondering if you were going to the Raleigh Girls Basketball Tournament that is happening this weekend at Jackson High School. My daughter is playing in the tournament with your daughter, and I thought it could be fun to ride together. It's good for the environment, too! Let me know if you're planning on going by Wednesday and we can make plans to carpool if you'd like.

Talk to you soon,

Deborah Merrick

Example of a formal email

Subject: Follow-up about our meeting

Hello Steven,

I'm writing to thank you for making time to sit with me on Friday to talk about the products that National Chem can offer your business. I wanted to let you know I'm available if you have any follow-up questions about anything we discussed. As you

mentioned in the meeting, the sooner we can start working together, the more your business can save. When do you think you might reach a decision?

Please forward any of the attached documents to your team if they'd like more information about National Chem. I look forward to speaking with you soon.

Respectfully,

Anna Gaston

Account Executive

National Chem

Додаток 3

Поради щодо написання електронних листів англійською мовою

Useful tips for writing e-mails	
	

Writing A Letter or Email 		
	<i>Formal</i>	<i>Informal</i>
<i>Opening formula</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Dear Mr/ Mrs + surname - Dear Sir or Madam 	<ul style="list-style-type: none"> - Hello/ Hi + name - Dear + name - Hi there!
<i>Starting your letter / email</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Thank you for your letter/ email about ... Many thanks for your letter/ email. - I am writing to request information about/ inform you about/ complain about, ... - I am writing with reference to your letter. - I would like to offer congratulations on ... - Let me congratulate you on ... 	<ul style="list-style-type: none"> - Thanks for your letter/ email. Thanks for writing to me. It was great to hear from you again. - I am writing to tell you about ... - Guess what? - How are things with you? What's up?/ How are you?/ How was your holiday? - I'm sorry I haven't written for a while ...
<i>Final remarks</i>	<ul style="list-style-type: none"> - I look forward to hear from you without delay. - I look forward to meeting you. - I hope to hear from you at your earliest convenience. 	<ul style="list-style-type: none"> - Hope to hear from you soon. - Looking forward to seeing you/ hearing from you. - I can't wait to meet up soon. - Write back soon.
<i>Closing formula</i>	<ul style="list-style-type: none"> - If you start with "Dear Sir or Madam", finish with "Yours faithfully". - If you start with "Dear Mr/ Mrs ...", finish with "Yours sincerely". - Regards/ Best regards/ Kind regards. 	<ul style="list-style-type: none"> - Best wishes. - Love. - All the best. - Xoxo - Keep in touch.

Додаток К

Скріншот вправи на виправлення помилок у формальному електронному листі

Dear Madam, Dear Sir/Madam, Not for a formal e-mail

How are you? I saw your conference centre advertised at Best Conference and Trade Fair Monthly and would like to ask for some more details before I decide whether to book it for the month after next.

First of all, do you have two rooms available from 25th to 27th inclusive? We are expecting at least 200 attendee, so both rooms will need to be quite large.

I look forward, A phrase is not finished - I look forward to your reply

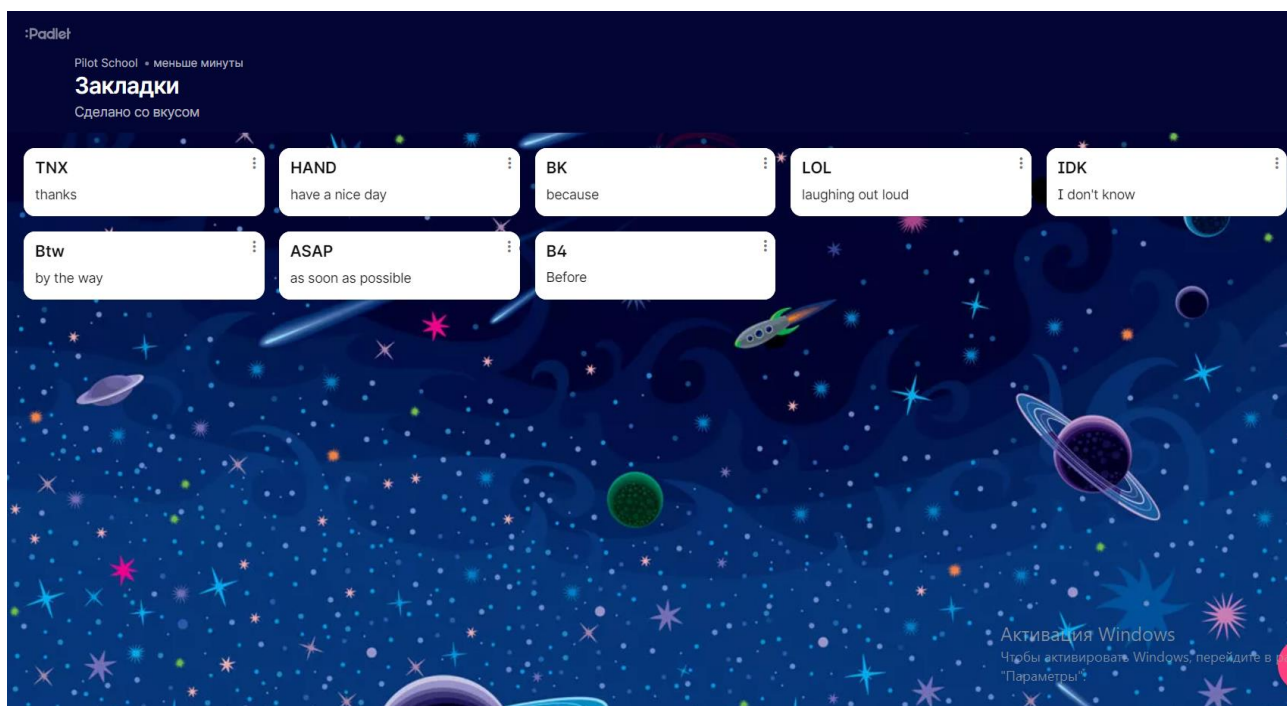
Sincerely yours: not appropriate to use here

Mr Alex Case
Head of Trainings
BBBBBBCC Ltd Company

Активация W
Чтобы активирова

Додаток Л

Скріншот вправи на використання онлайн ресурсу Padlet

Hi Helga,

I didn't write to you, **because** I was busy and didn't have any time **before**! **Thanks** a lot for your e-mail. How did your exams go? When will you know your results? I'm sure you did brilliantly as always!

By the way, I'll have been in the new job three months by the end of next week so I'm feeling more settled in. **I still don't know** all my duties. There was a lot to learn – there still is actually – and I soon had to get used to the idea that I can't know everything.

Which means I'd love to come and visit! We really need a good catch up! I can't believe we haven't seen each other since Carl's wedding. We need to meet **as soon as possible**. How does next month sound?

Congratulations on the new flat! Can't wait to see you! **Have a nice day!**

Love,

Linda

Додаток М

Створення Power Point Presentation та усна презентація

The image shows a screenshot of a PowerPoint presentation. On the left is a navigation pane with a table of contents. The main slide area displays the title 'Formal vs. Informal Email' and two bullet points. The slide has a blue abstract background image of dunes. A 'Made with Gamma' logo is in the bottom right corner. A Windows activation watermark is visible at the bottom of the slide.

Слайди Структура

How to Write Formal and Informal Emails in English

Formal vs. Informal Email

Structure of a Formal Email

Greetings and Opening Lines

Body of the Email

Formal vs. Informal Email

- Formal emails are professional, often used for business or official communication.
- Informal emails are more relaxed and casual, commonly used for personal or friendly communication.

Made with Gamma

Активация Windows

Чтобы активировать Windows, перейдите к...

Додаток Н

Зразок вправи на використання онлайн ресурсу WordWall (рандомний вибір завдання)

Додаток П

Завдання вхідного/вихідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-А та 9-Б класів

Тест 1

Follow the link <https://forms.gle/Pjm63q5gWJXvsfnJ8> and do Test 1 in a Google form:

Task 1. Translate into Ukrainian:

1. reply to an e-mail
2. delete an e-mail accidentally
3. the recipient's mailbox
4. An email blocklist is a database containing known sources of spam mail that is used to filter and block spam emails.
5. When you send an email, you need to select the address that will receive it (that is what 'recipient' means).
6. The "subject" area of an email contains a short description of the message.

Task 2. Translate into English:

1. містити посилання на знайомі веб-сайти
2. невірна адреса електронної пошти
3. переслати офіційний електронний лист
4. Усі електронні листи з прапорцями доставляються безпосередньо до папки спаму.
5. Одержувач електронної пошти використовує заголовки повідомлень, щоб визначити, хто надіслав йому повідомлення.
6. Будь ласка, надішліть договір у вигляді вкладення до електронного листа.

Task 3. Match parts of the email with their definitions:

1. The line "To":

- a) shows the time the email is received on the email account

- b) shows the senders' internet email address
 - c) shows the theme of an email
 - d) shows the email address of the intended receiver
2. ... is letter that is sent over a computer network instead of being sent through the post.
- a) an attachment
 - b) an email
 - c) a message
 - d) spam
3. ... is the storage location of incoming messages.
- a) spam
 - b) sent mail
 - c) inbox
 - d) trash
4. The main part of an email is called ...
- a) field
 - b) body
 - c) address
 - d) salutation
5. This section of an email allows you to save an unfinished message in order to complete it later.
- a) Save draft
 - b) Quick list
 - c) Emoticons
 - d) trash
6. To access your mailbox, a you must have ...
- a) passport or ID card
 - b) network access rights
 - c) certificate

- d) username and password
7. The email address contains ...
- a) password, domain name, @ symbol
 - b) password, & symbol, host name
 - c) username, @ symbol, password
 - d) username, @ symbol, domain name
8. Location where all deleted emails are stored.
- a) trash
 - b) inbox
 - c) drafts
 - d) sent
9. Section at the end of the email message which goes by default with the sent email normally carrying name, address, website, address, phone number, etc.
- a) Blind Carbon Copy (BCC)
 - b) filter
 - c) signature
 - d) email headers
10. White list is ...
- a) a list of email addresses, which are unfinished.
 - b) a list of authorised email addresses from which email messages can be delivered regardless of spam filters.
 - c) a list of email addresses, which are sent to recipients but their email addresses does not appear in the message.
 - d) a list of email addresses, which are blocked for sending mails.
11. The disadvantages of email communication are: ... (choose one incorrect item).
- a) no scope for recalling the message once sent
 - b) attaching drawings, sounds, videos, photos
 - c) threat from e-mail hackers

- d) receiving unwanted or spam messages
12. ... contains email address(es) of those who will receive a copy of the message in addition to receiver(s) mentioned in "To" field.
- a) From
 - b) BCC
 - c) CC
 - d) Message-ID

Task 4. Choose any topic you like, write an informal email and send it to your teacher at nykyforiuk.study@gmail.com Send a blind carbon copy (BCC) of your email at pashanyk5@gmail.com and attach 1 audio and 1 photo file to your email.

Тест 2

Follow the link <https://forms.gle/hqXM6Yxwqb8L5qtt6> and do Test 2 in a Google form:

Task 1. Translate into Ukrainian:

1. blacklisted email addresses
2. create and access an e-mail account
3. retrieve a document or picture from a received e-mail
4. Email (electronic mail) is the fastest method of communication over Internet.
5. Most of the organizations have their own mail server and offer mail account for free to their staff.
6. Header contains email addresses of recipient and sender, brief subject of the letter and the date mail is sent.

Task 2. Translate into English:

1. використання надійного паролю та імені користувача
2. деякі файли не відкриваються
3. позначити електронний лист як непрочитаний

4. Спам може містити шкідливі програми або віруси.
5. Додавання вкладень до електронного листа – це простий спосіб обміну документами та зображеннями.
6. Усі ваші електронні листи надходять у папку «Вхідні», яка схожа на вашу віртуальну поштову скриньку.

Task 3. Match parts of the email with their definitions:

1. The line “From”:

- a) shows the time the email is received on the email account
- b) shows the senders’ internet email address
- c) shows the theme of an email
- d) shows the email address of the intended receiver

2. File, which can be sent along with email is called ...

- a) an attachment
- b) an email
- c) a message
- d) spam

3. Unsolicited, unwelcome email sent in a large volumes

- a) inbox
- b) BCC
- c) domain
- d) spam

4. Location where all sent mails are stored.

- a) spam
- b) sent mail
- c) inbox
- d) trash

5. Three components of an email message are ...

- a) envelope, body message, header

- b) line From:, line To:, body
 - c) text, images, links
 - d) sender, receiver, subject
6. To enter the email address of the recipient, the field ... is used (mandatory to fill in).
- a) From
 - b) Subject
 - c) To
 - d) Save draft
7. What character stands between username and domain name in the email address?
- a) \$
 - b) &
 - c) #
 - d) @
8. Blacklist is ...
- a) a list of email addresses, which are unfinished.
 - b) a list of email addresses, which are already sent.
 - c) a list of email addresses, which are sent to recipients but their email addresses does not appear in the message.
 - d) a list of email addresses, which are blocked for sending mails.
9. While writing an email you should ...
- a) use long sentences with complex grammar structures
 - b) follow emails style and etiquette
 - c) use passive instead of active constructions
 - d) attach a great number of unnecessary files
10. One message can be simultaneously sent to ...
- a) many receivers
 - b) one receiver

- c) two receivers
 - d) it is hard to answer
11. The advantages of email communication are: ... (choose one incorrect item).
- a) quick communication
 - b) attaching drawings, sounds, videos, photos
 - c) threat from e-mail hackers
 - d) simultaneous distribution of messages to several recipients
12. ... is the exchange of computer-stored messages from one user to one or more recipients via the internet.
- a) electronic mail
 - b) email address
 - c) mail server
 - d) file transfer service

Task 4. Choose any topic you like, write an informal email and send it to your teacher at nykyforiuk.study@gmail.com Send a blind carbon copy (BCC) of your email at pashanyk5@gmail.com and attach 1 audio and 1 photo file to your email.

Для розробки завдань вхідного/вихідного моніторингу знань і вмінь учнів 9-А та 9-Б класів використовувались матеріали джерел [70], [54].